

Neslabičné likvidy v nejstarších českých veršovaných skladbách

Diachronní setkání v Kozojedech

23. až 25. října 2024

Pavel Kosek kosek@phil.muni.cz

Společný výsledek

Vývoj slabičných sonor v češtině (GA23-04719S)

tým: Markéta Ziková (řešitelka) – Radek Čech – Martin Březina – Pavel Kosek

Cíle

- přispět k poznání změny staročeských neslabičných likvid v likvidy slabičné
- ukázat výhody zkoumání historického materiálu založeného na spolupráci teoretické, historické a počítačové lingvistiky

Struktura

- neslabičné likvidy ve staré češtině
- způsoby jejich identifikace v poezii
- zkoumané veršované skladby
- analýza
- závěr

Struktura

- neslabičné likvidy ve staré češtině
- způsoby jejich identifikace v poezii
- zkoumané veršované skladby
- analýza
- závěr

Staročeské neslabičné likvidy

- důsledek zániku lichých jerů

praslovanština		stará čeština	kontext	
* r _σ va _σ ti _σ	>	r vá _σ ti _σ	#LC	iniciální
*bra _σ tr _σ	>	bra _σ tr	CL#	finální
*k r _σ ve _σ	>	k r ve _σ	CLC	mediální

- „pobočné slabiky“ (Trávníček 1935:226–230; Lamprecht et al. 1986:77f.)
- „... a právě tomu se říká dosti nepřesně ‚pobočná slabika‘.“ (Komárek 1980:36)
- extrasyllabičné likvidy (Rubach & Booij 1990, 1992; Bethin 1998)

Strategie odstranění neslabičného CL{#/C}

- vložení vokálu
- zjednodušení souhláskových skupin
- sylabifikace

Vložení vokálu

GEBAUER (1894:287–288), TRÁVNÍČEK (1935:226–230), KOMÁREK (1962:126–130), LAMPRECHT ET AL.
(1986:77–78)

CL# > CVL#	mo[dl]	>	mo[del]
CLC > CLVC	[blx]a	>	[blex]a

Zjednodušení souhláskových skupin

GEBAUER (1894:287–288), TRÁVNÍČEK (1935:226–230), KOMÁREK (1962:126–130), LAMPRECHT ET AL.
(1986:77–78)

CL# > C#	ve[dl]	>	ve[d]
CLC > LC	se[dlk]a	>	se[lk]a

Sylabifikace

GEBAUER (1894:287–288), TRÁVNÍČEK (1935:226–230), KOMÁREK (1962:126–130), LAMPRECHT ET AL.
(1986:77–78)

CL# > CL _σ #	my[sl]	>	my[.sl] _σ
CLC > CL _σ C	[slz]a	>	[sl.] _σ za

Typologie odstranění neslabičného L

změna fonotaktiky:

- vložení vokálu
- zjednodušení souhláskových skupin

fonotaktika nezměněna:

- sylabifikace

Struktura

- neslabičné likvidy ve staré češtině
- způsoby jejich identifikace v poezii
- zkoumané veršované skladby
- analýza
- závěr

Autentické grafické signály slabičnosti / neslabičnosti – nesouřadné

- vokální grafémy
- geminace likvid
- diakritika

Vokálníkové grafémy

GEBAUER (1894:289– 297), CEJNAR (1964:45), KOMÁREK (1962:42f.), LAMPRECHT ET AL. (1986:76f.)

---

slabičné
<VL>

---

slabičné
<L>

neslabičné
<L>

neslabičné
<VL>

<prsi^ětw^řrd^ěye>
LegPil 23

<tw^řzie>
LegJakK 30

<kr^řwíu>
LegApŠ

<we kir^řwi>
UmučRajhr 331

Vokálníkové grafémy u (ne)slabičného L ve stč.

GEBAUER (1894:289– 297), CEJNAR (1964:45), KOMÁREK (1962:42f.), LAMPRECHT ET AL. (1986:76f.)

- 14. stol.: slabičné likvidy často značeny (doprovázeny) vokálníkovými grafémami
- typicky i-ové grafémy, ale také u-ové a <e>
- vyskytují se jak u likvid v psl. slabičných (zejména), tak u likvid v psl. neslabičných

Vokálníkové grafémy u (ne)slabičného L ve stč.

GEBAUER (1894:287–288), TRÁVNÍČEK (1935:111–115), KOMÁREK (1962:126–130), LAMPRECHT ET AL. (1986:76–77), BLÁHA ET AL. (2015:253–256)

	/i/ /y/ ?	/u/	/e/
PSI *CL̥C / CL̥C			
*vč̥rt	črit/ čirt		čert
*v̥v̥ln	vilna		velna
*v̥b̥rd	Brido / Birdo		
*vd̥lg		dluh	
*vch̥lm		chlum/Chulmec	chlimec
PSI *C̥LC / C̥LC			
*vk̥rv̥	ve kirvi / krive		krev
*vs̥l̥z	silza / sliza		slez
*vb̥l̥ch	bilchy		belcha

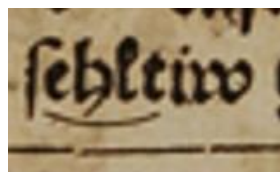
Geminace?

slabičné? <C-LL>	neslabičné <CV-LL>	neslabičné <CV-L>
<pomoh ll > AlxM, 1	<gmye ll > AlxM, 71	<dobywa l > AlxM, 70

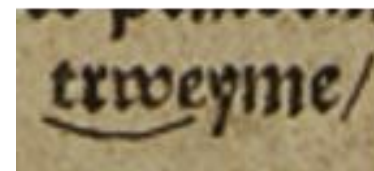
Diakritika

- bratrský pravopis (16. – 17. stol.): spodní oblouček CL{#/C}
- *Písně duchovní evangelické* (1618)

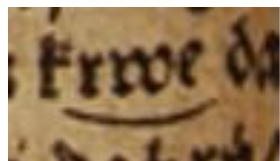
<fehłtiw>

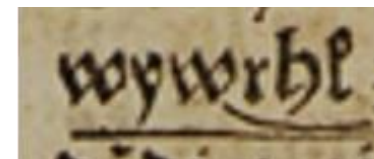
<trweyme>

<krwe>

<wywrhł>

Fonotaktika nezměněna: sylabifikace

CL# > CL _σ #	my[sl]	>	my[.sl] _σ
CLC > CL _σ C	[slz]a	>	[sl.] _σ za

Jak zkoumat něco, co není vidět?

Poezie

JAKOBSON (1932), TRÁVNÍČEK (1930:228), LAMPRECH ET AL. (1986:77f.)

- podstatná část staročeské poezie je rytmicky založena na slabičném principu
- prototypický epický verš = **oktosylab**
=> 8 slabik, jejich váha a distribuce slovního přízvuku nehraje roli
- slabičná poezie = dobrý základ zkoumání sylabifikace

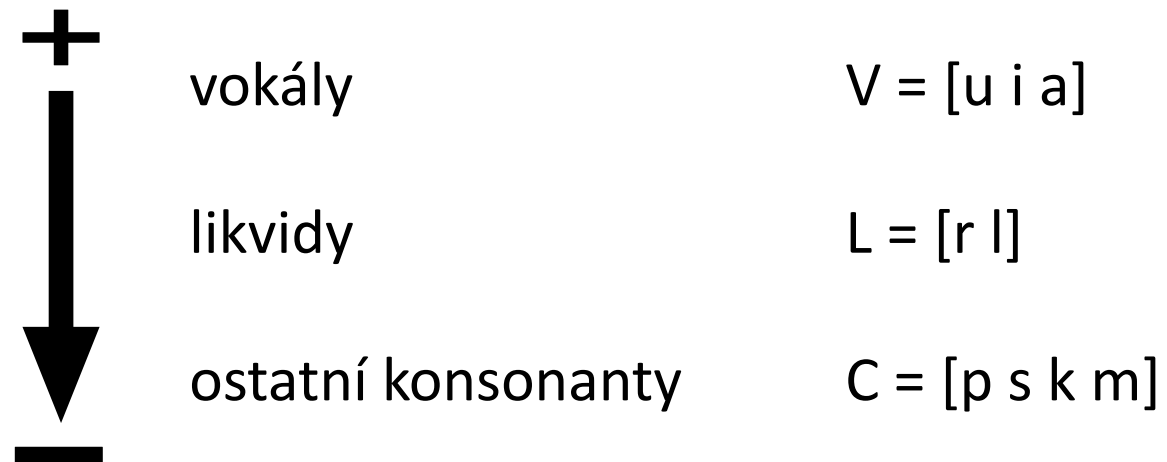
Algoritmus

- likvida v $CL\{C/\#\}$ přispívá k veršovému metru = slabičné L
- likvida in $CL\{C/\#\}$ nepřispívá k veršovému metru = neslabičné L

Sonority Sequencing Principle

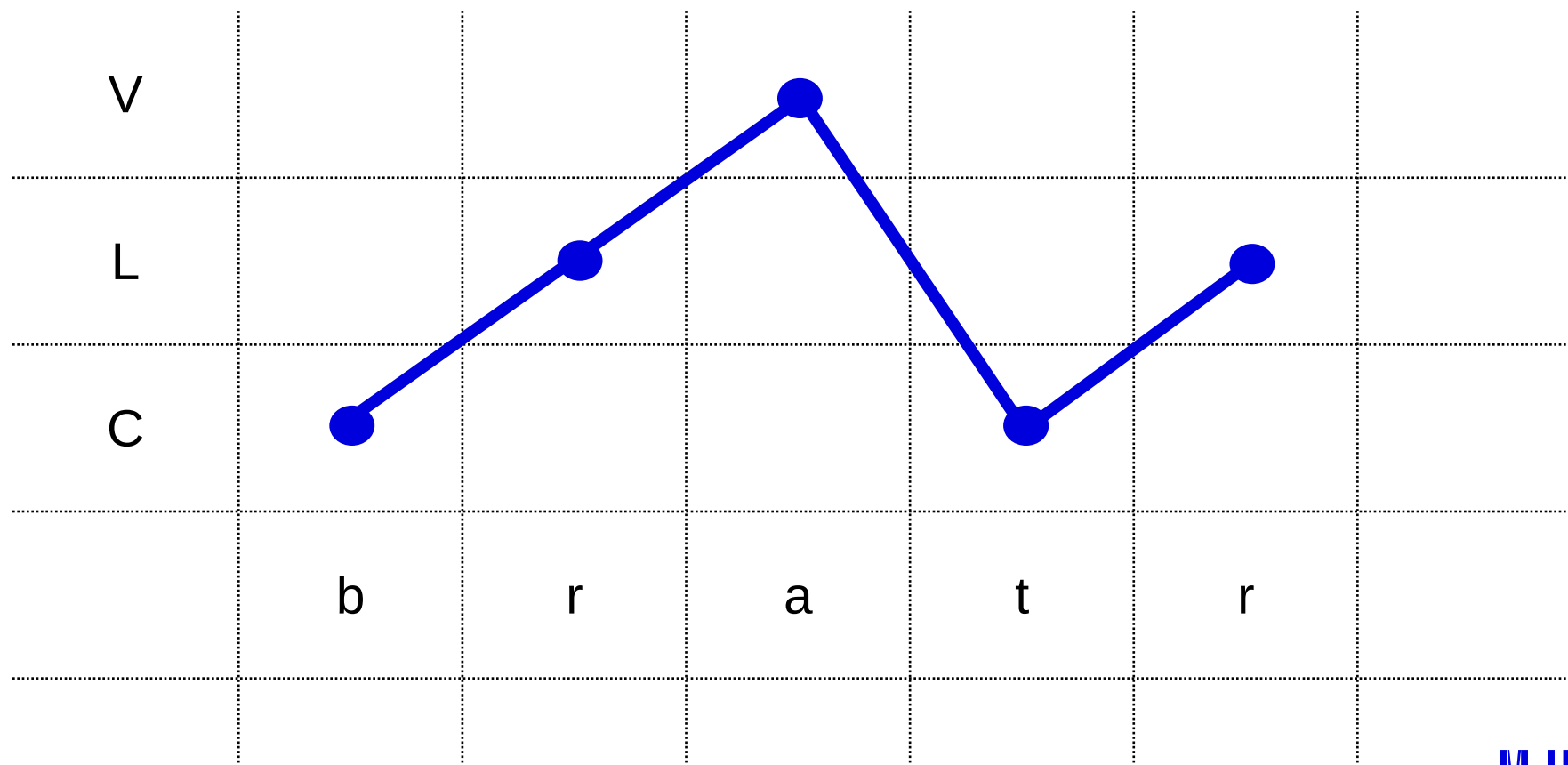
SELKIRK (1984), CLEMENTS (1990), ZEC (1995), PARKER (2011)

- počet slabik = počet slabičných vrcholů
- slabičné vrcholy identifikovány podle sonorní hierarchie:

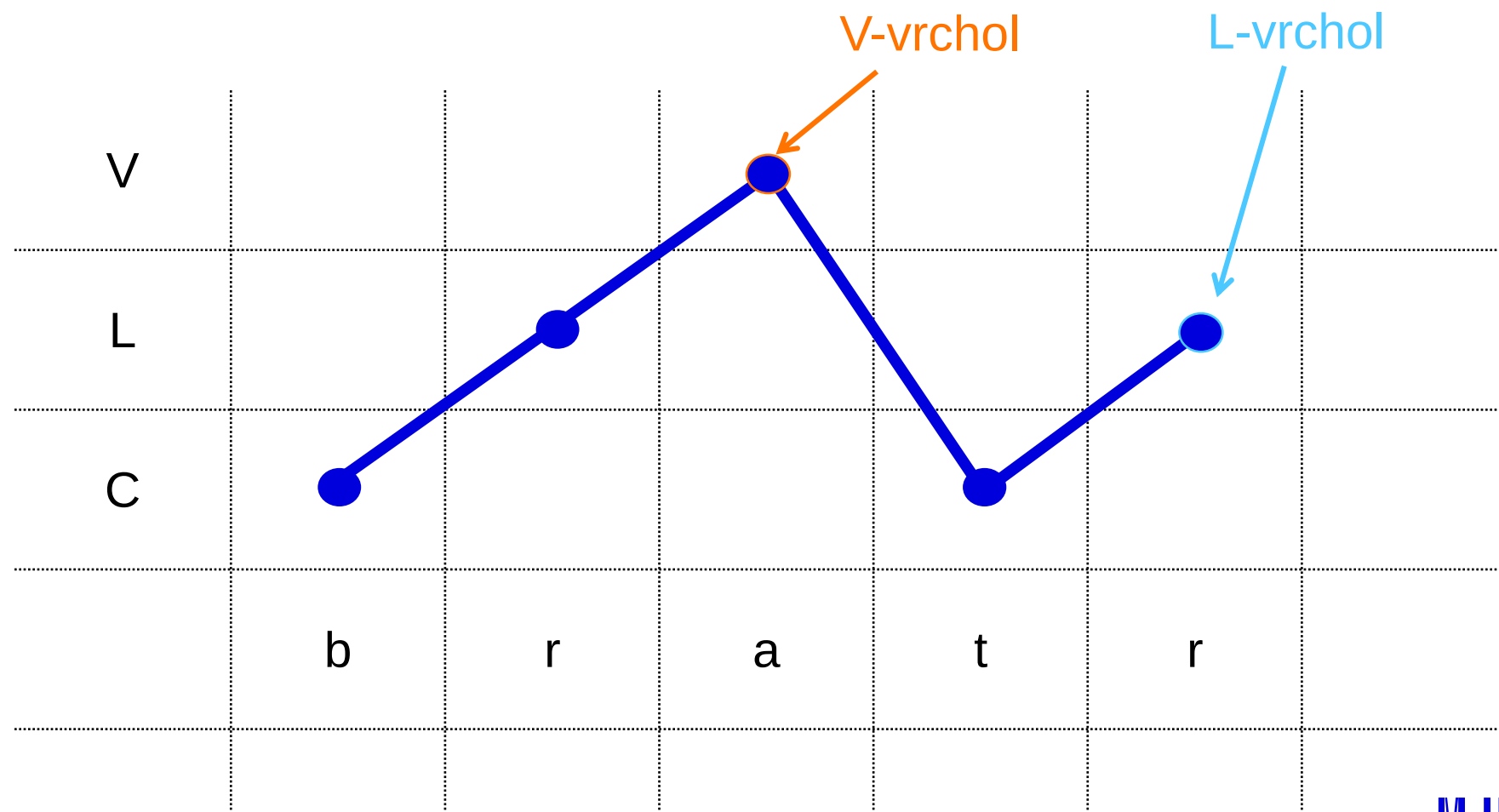
Sonorní profil

bratr

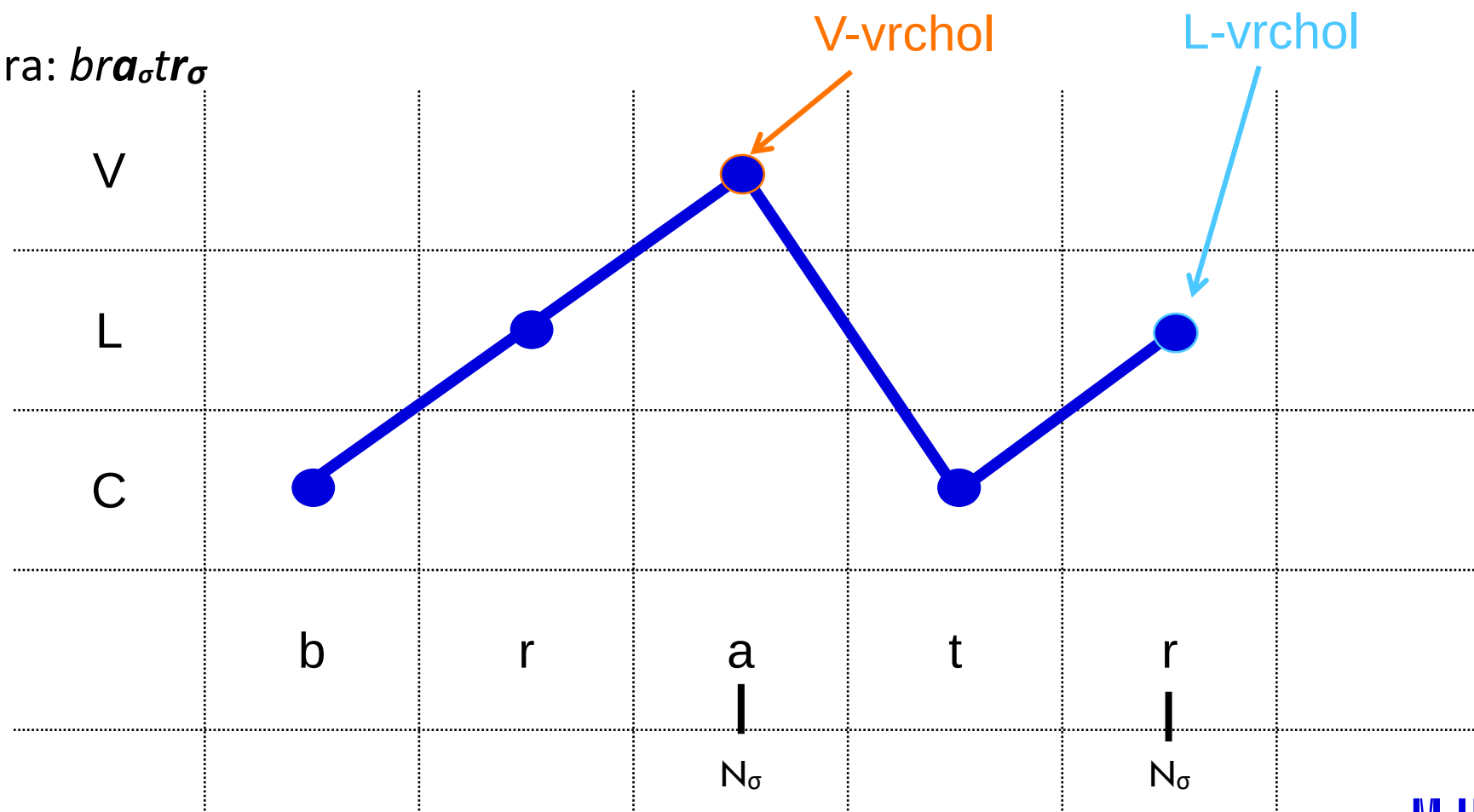
Sonorní vrcholy

bratr

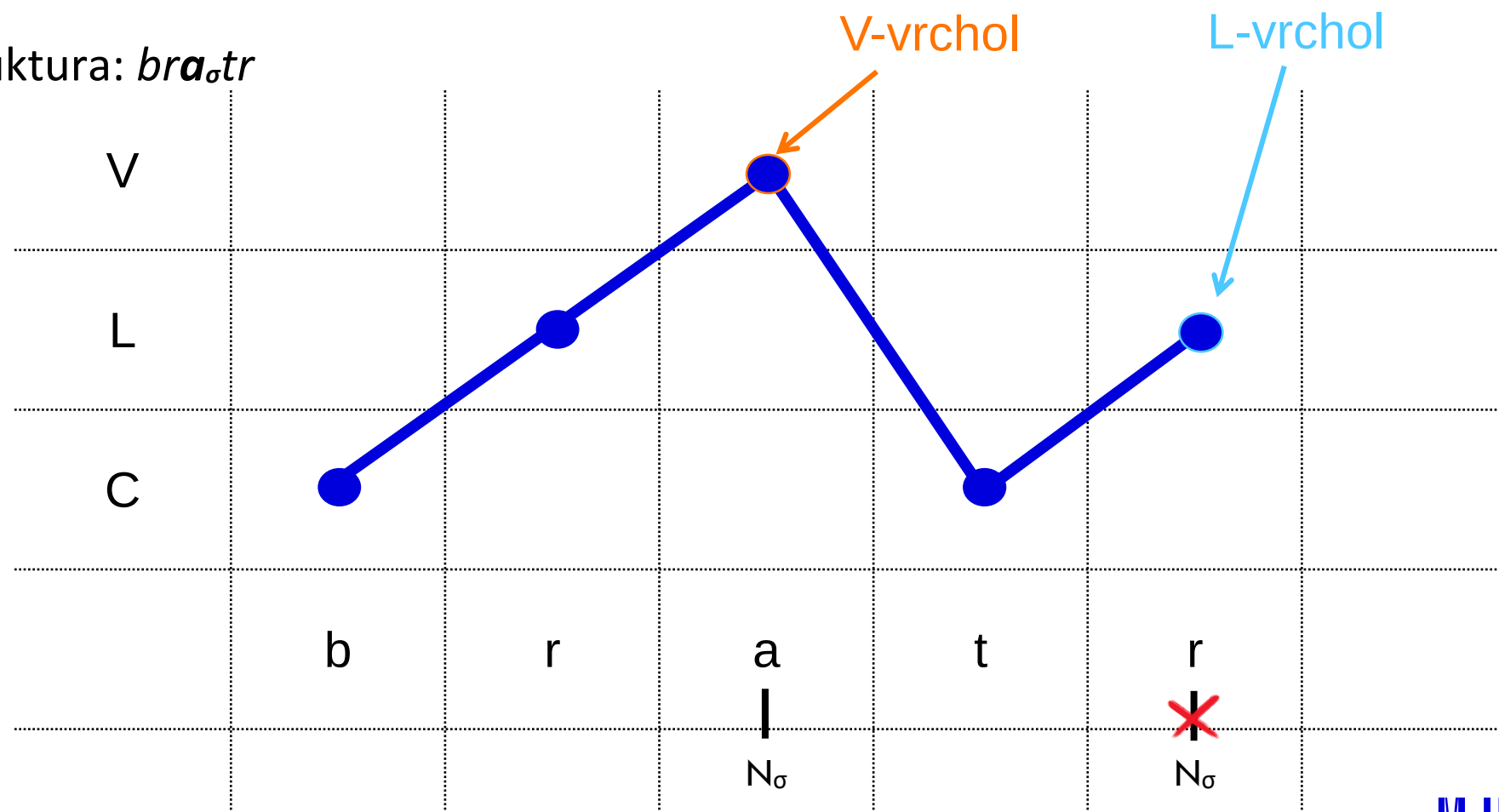
Nepříznaková sylabifikace

dvojslabiční struktura: $bra_{\sigma}tr_{\sigma}$

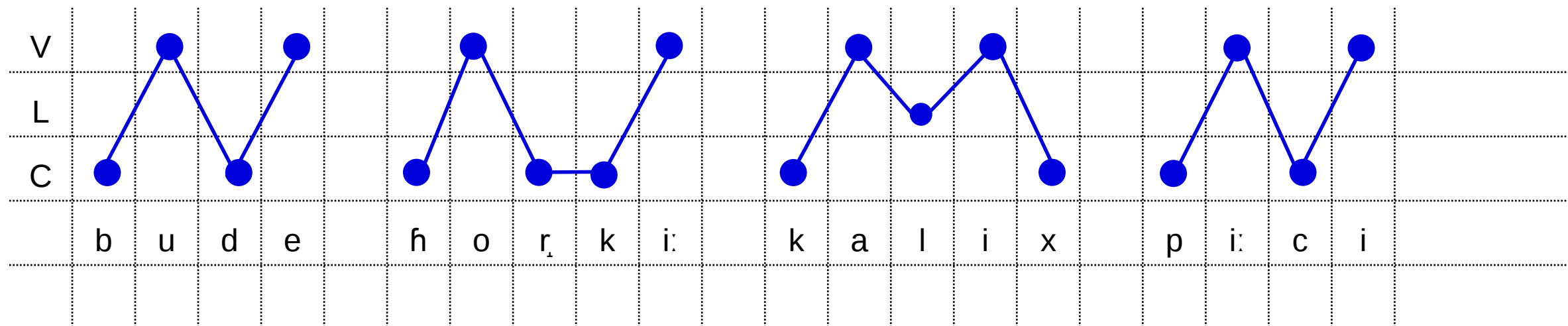
Příznaková sylabifikace

jednoslabičná struktura: *bra_σtr*

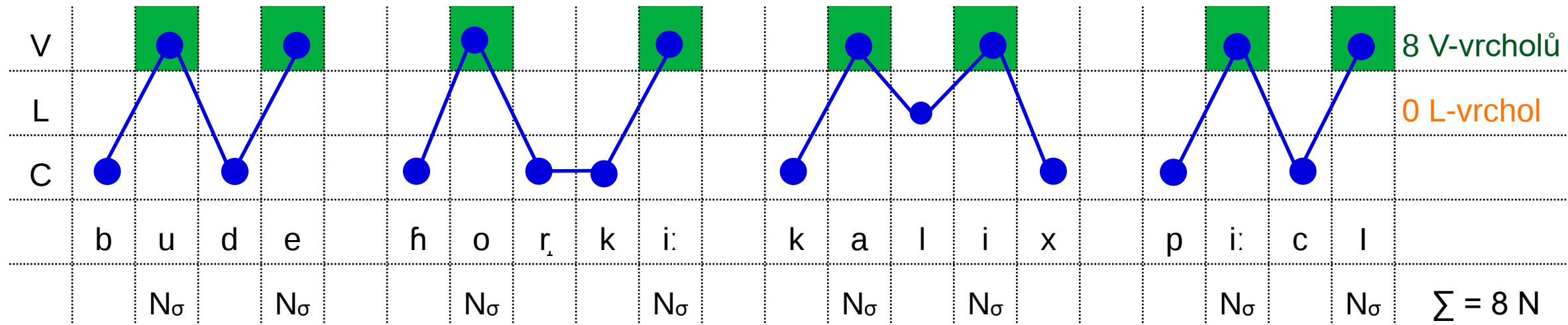
Oktosylab

— *bude hořký kalich píti* (2. pol. 16. stol.)

Octosylab

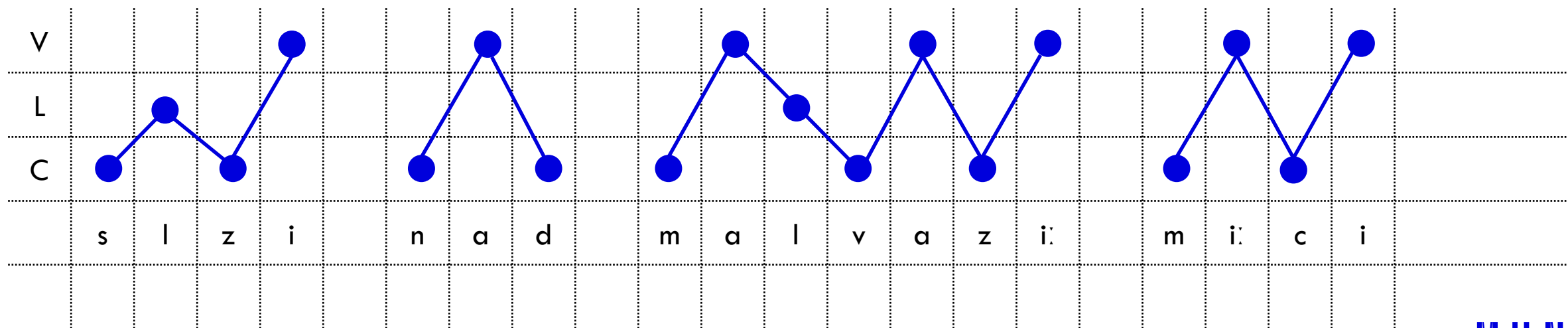
— bude hořký kalich píti (2. pol. 16. stol.)

Oktosylab

– bisyllabic *sl_σzi_σ* ‘tears’ (2. pol. 16. stol.)

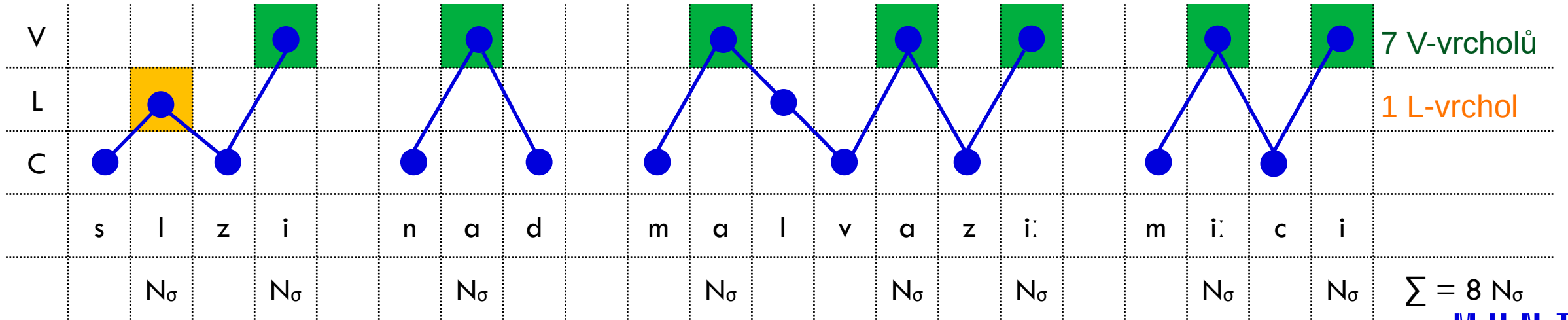
slzy nad malvazí míti ‘crying tears over the beer’ (2. pol. 16. stol.)

OktoSylab

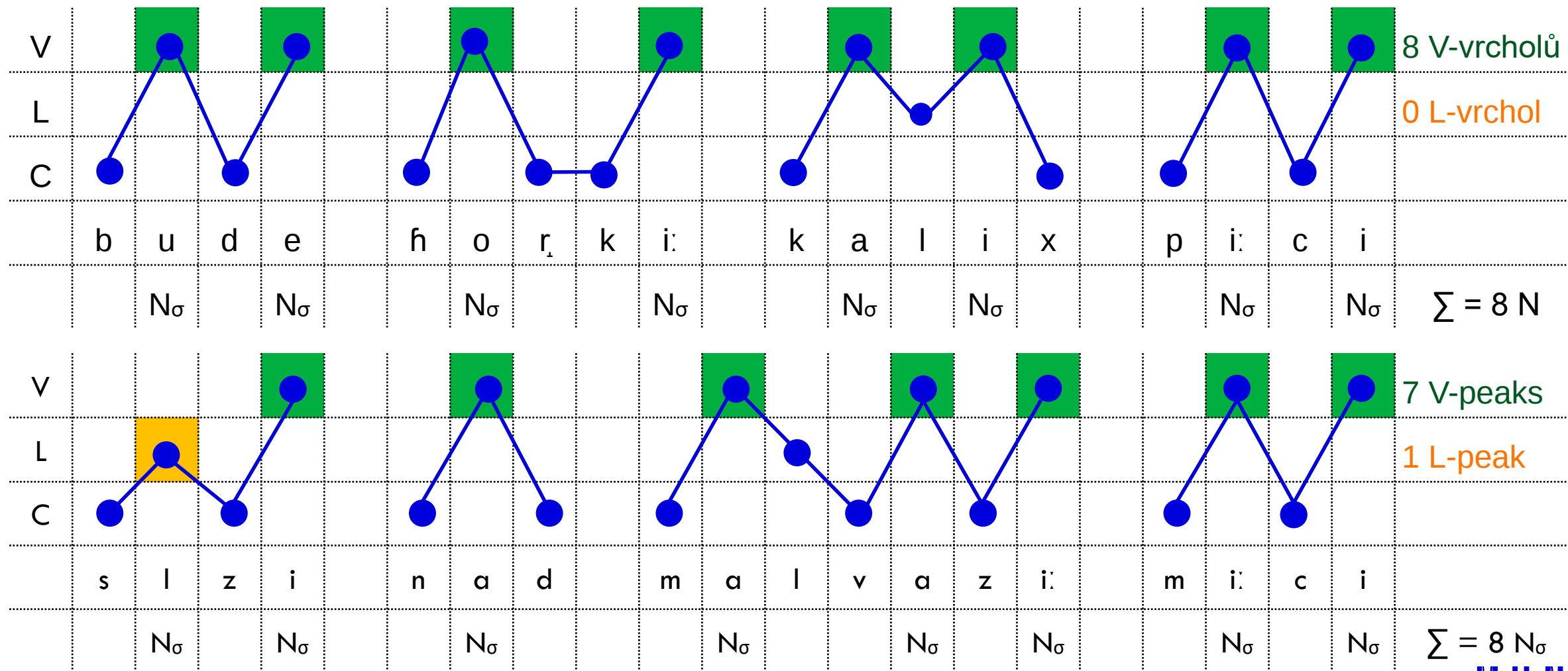
- dvojslabičné *sl_σzi_σ* (2. pol. 16. stol.)

slzy nad malvazí míti (2. pol. 16. stol.)

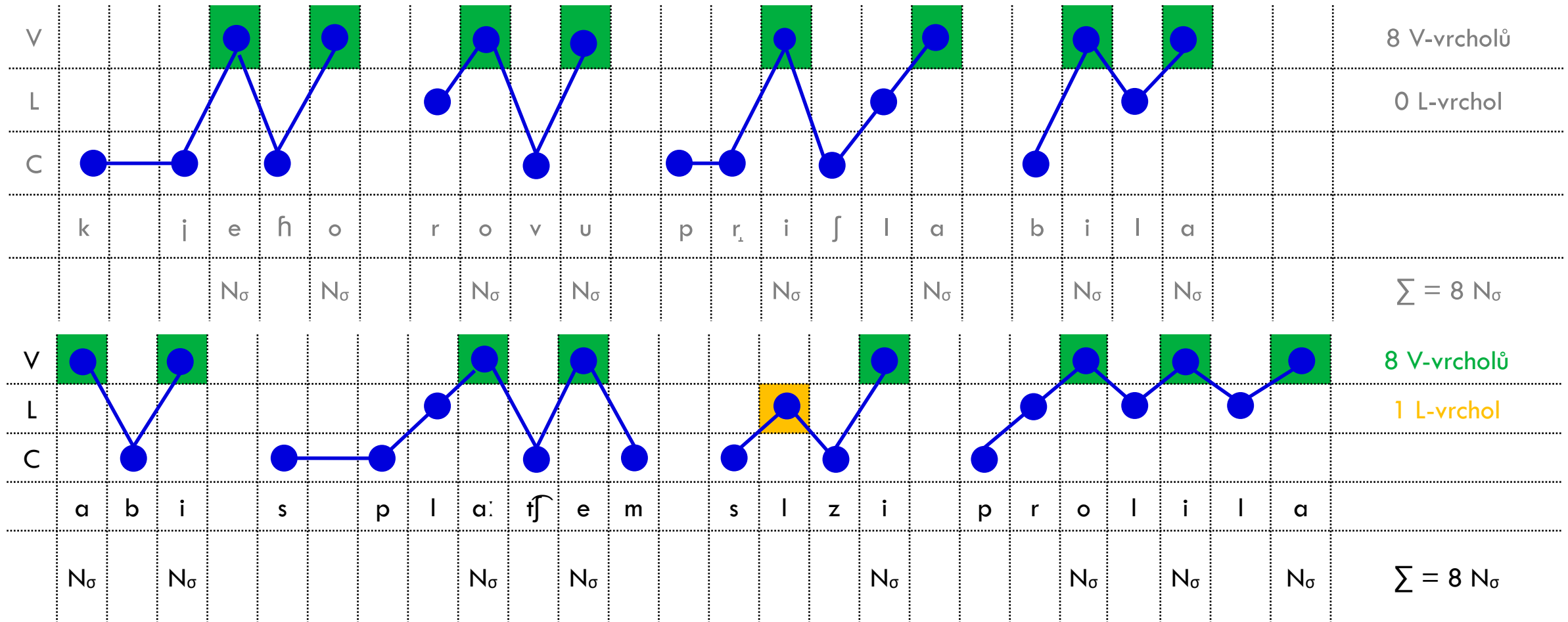
Oktosylab

— dvojslabičné *sl_σzi_σ* (2. pol. 16. stol.)

Oktosylab

– jednoslabičné *slzi*_σ (2. pol. 14. stol.)

Sonoritní parser

ZIKOVÁ ET AL. (2023)

- vyvinuli jsme automatický sonoritní parser, který detekuje sonoritní vrcholy a počítává je pro každý verš

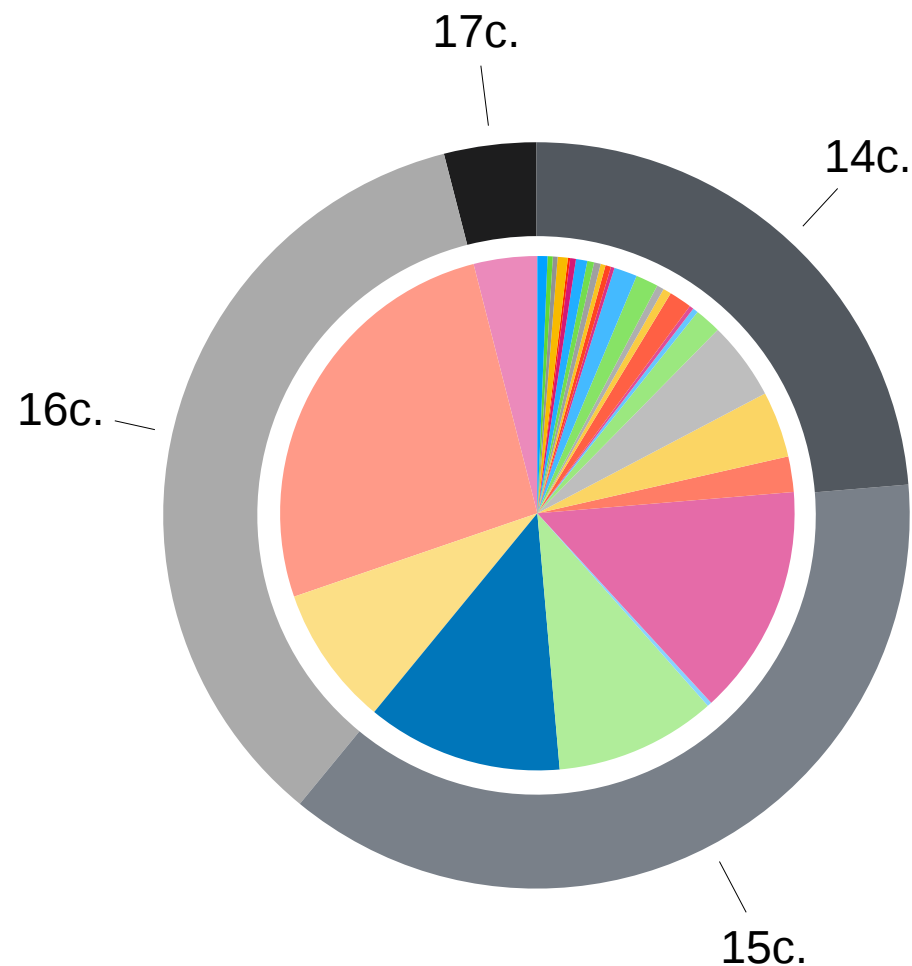
https://github.com/cechradek/analysis_of_syllables_in_old_czech/blob/main/02SLABIKA_sonoritni_profily.py

Struktura

- neslabičné likvidy ve staré češtině
- způsoby jejich identifikace v poezii
- zkoumané veršované skladby
- analýza
- závěr

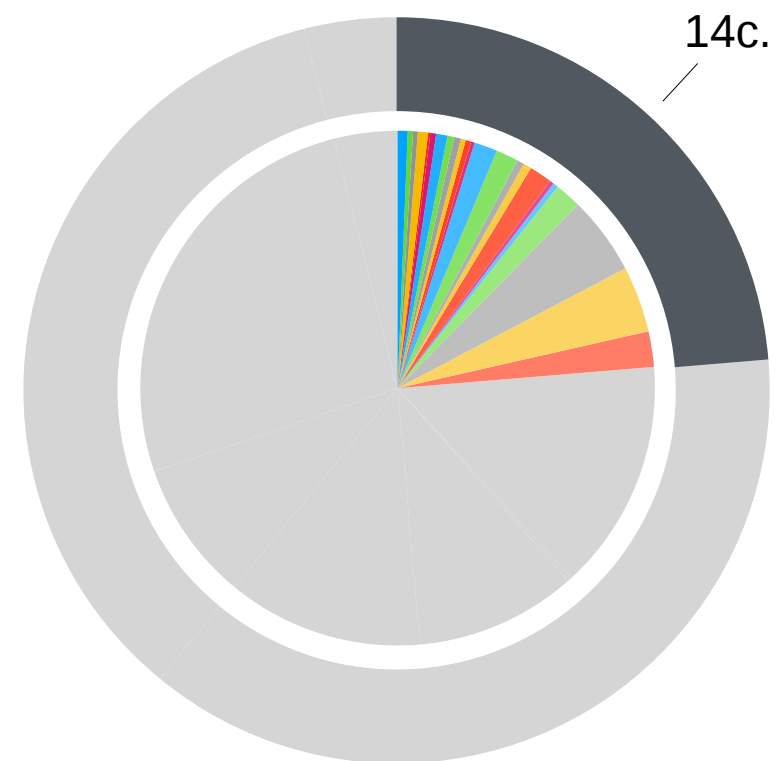
Analyzované verše

století	# texty	# verše
14th	23	5,745
15th	4	9,035
16th	2	8,507
17th	1	968
Σ	30	24,255

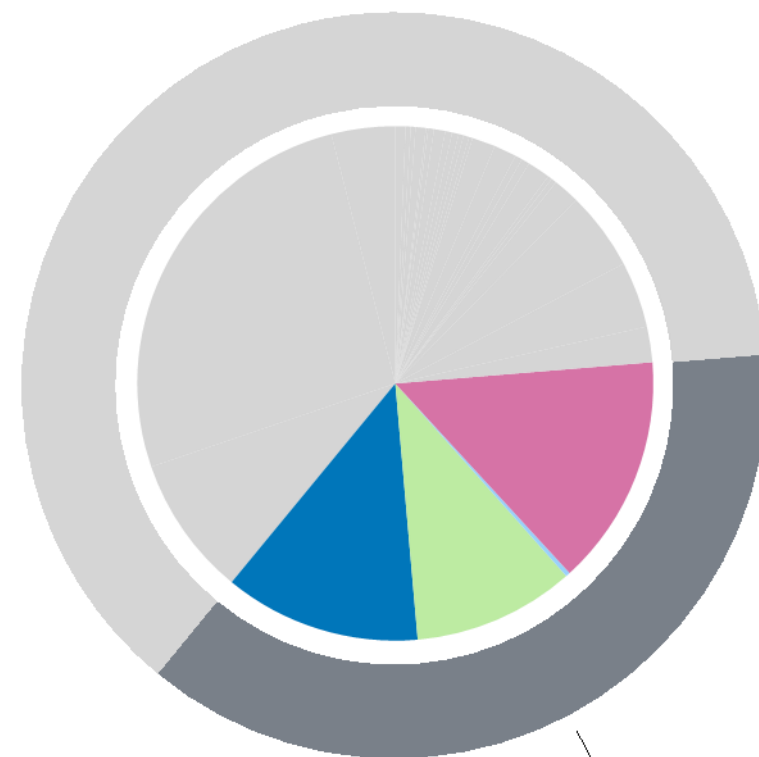
14. století

zkratka	název	verše
MODLKUNH	<i>Kunhutina modlitba</i>	153
LEG	<i>Nejstarší české legendy</i>	1,023
UMUČRAJHR	<i>Umučení rajhradské</i>	402
ALX	<i>Alexandreida</i>	1,420
DESHRAD	<i>Desatero kázanie božie</i>	1,197
HRADMAG	<i>Pláč Marie Magdalény</i>	1,008
HRADSAT	<i>Satiry tzv. Hradeckého rkp.</i>	542
Σ		5,745

15. století

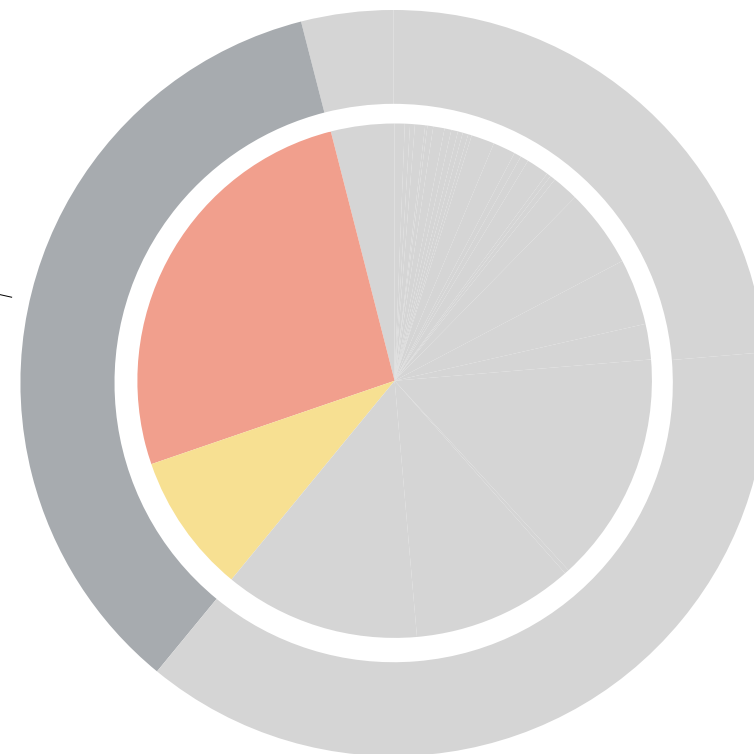
zkratka	název	verše
AlxV	<i>Svatovítský zlomek Alexandreidy</i>	2,460
LEGKAT	<i>Život Svaté Kateřiny</i>	3,518
LegUmučŠtítK	<i>Klementinský zlomek Legendy o umučení Páně u Štítného v rukopise klementinském</i>	68
HAD	<i>Hádání Prahy s Kutnou Horou</i>	2,989
Σ		9,035

16. století

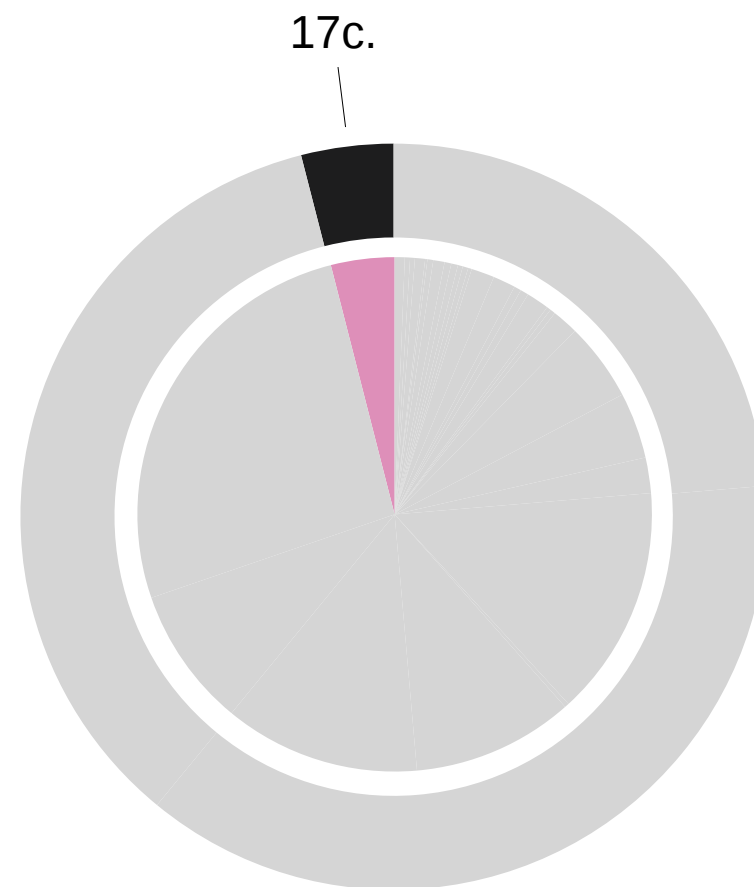
zkratka	název	verše
LOM	<i>Instrukcí Šimona Lomnického z Budče</i>	6,372
PETR	<i>Rozmlouvání Petra Svatého s Pánem</i>	2,135
Σ		8,507

16c. —

17. století

zkratka	název	verše
GROB	<i>Doktor Grobián</i>	968

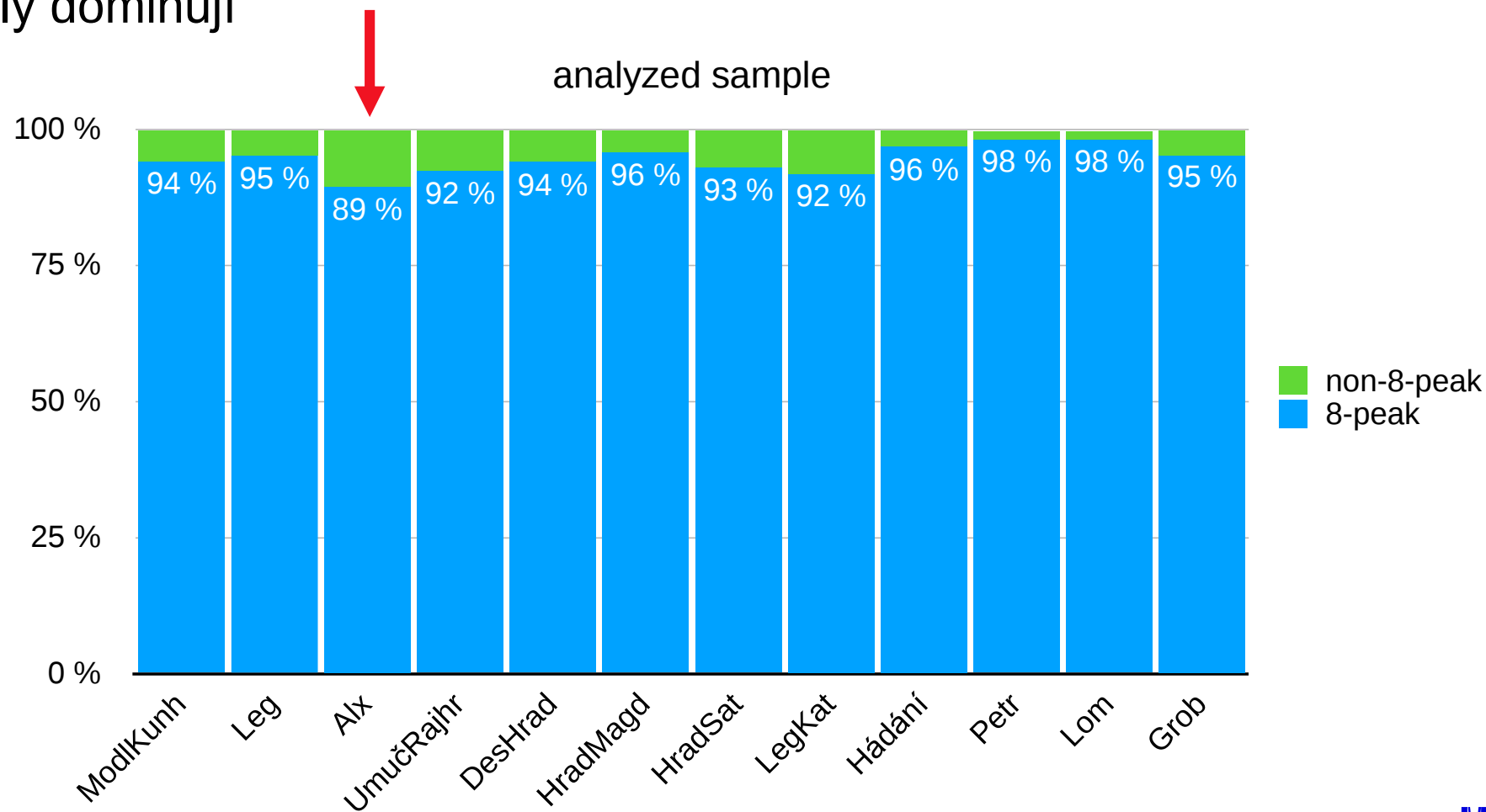

Struktura

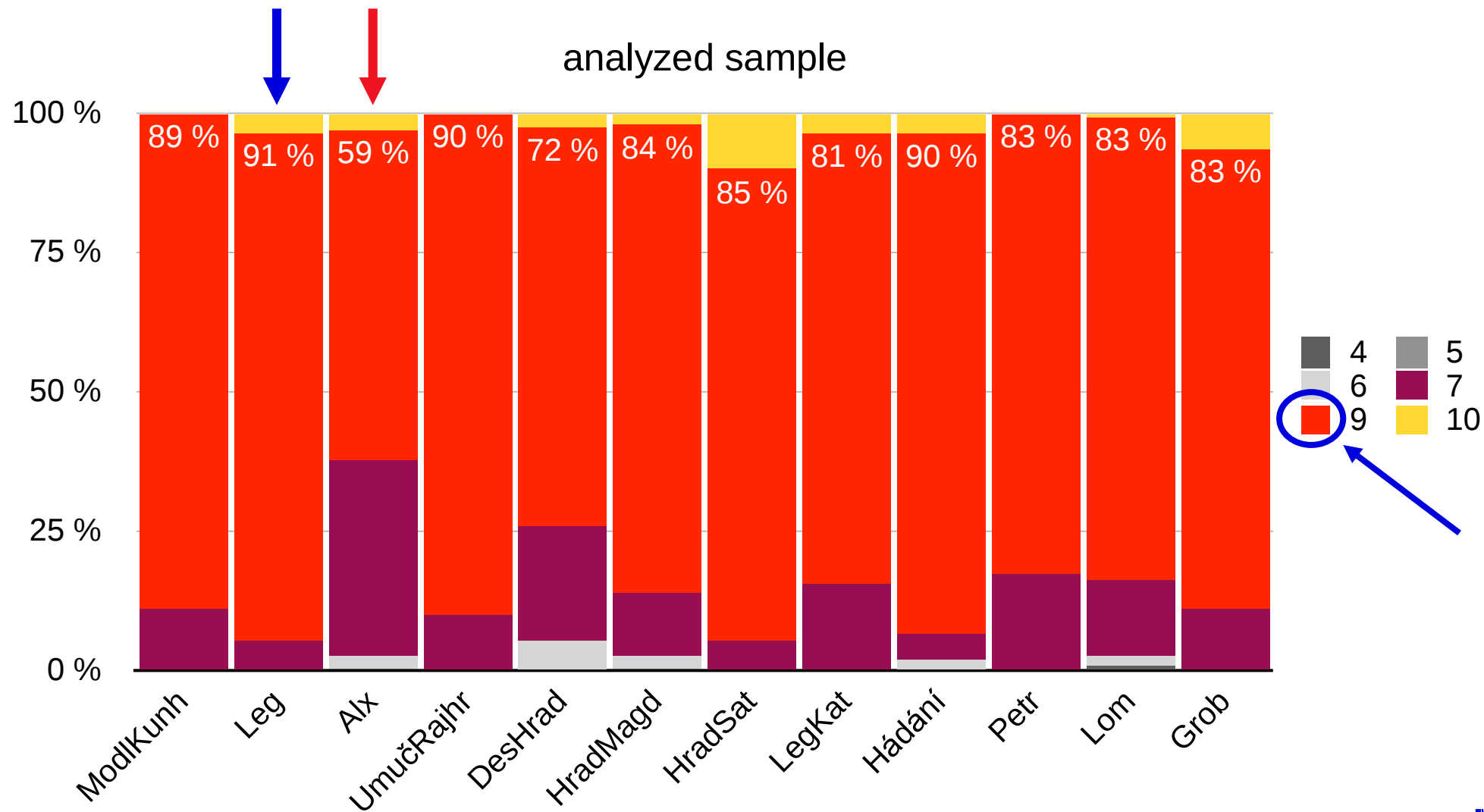
- neslabičné likvidy ve staré češtině
- způsoby jejich identifikace v poezii
- zkoumané veršované skladby
- analýza
- závěr

Texty s jasnou tendencí k oktosylabu

verše s 8 vrcholy dominují

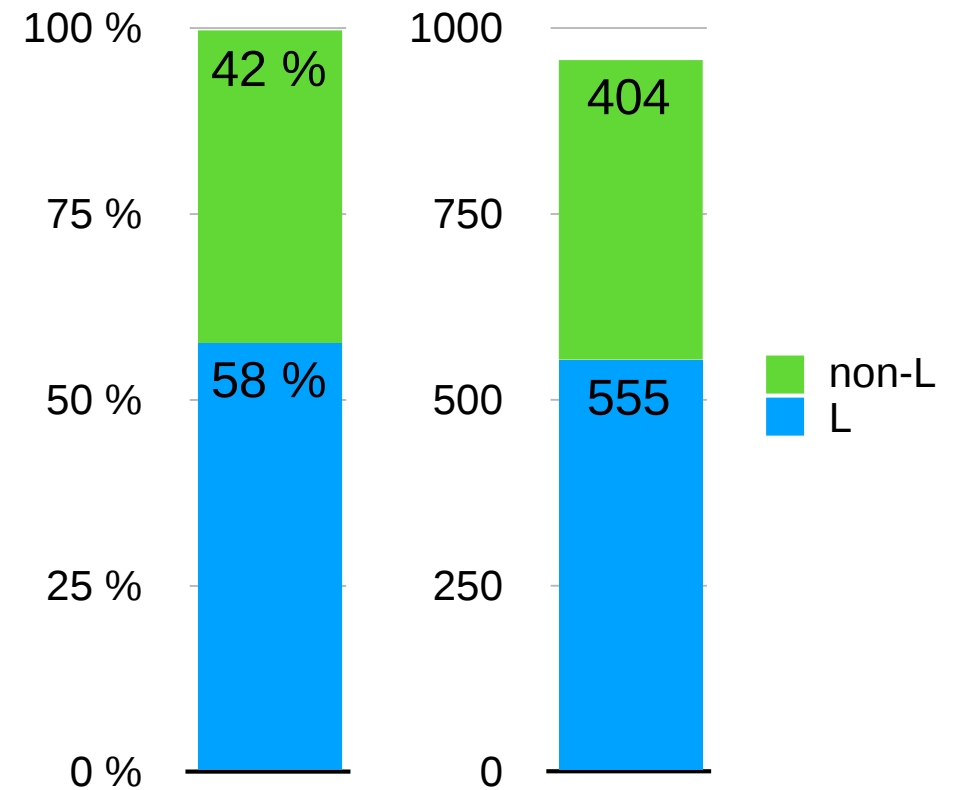

Jiné než osmislabičné verše

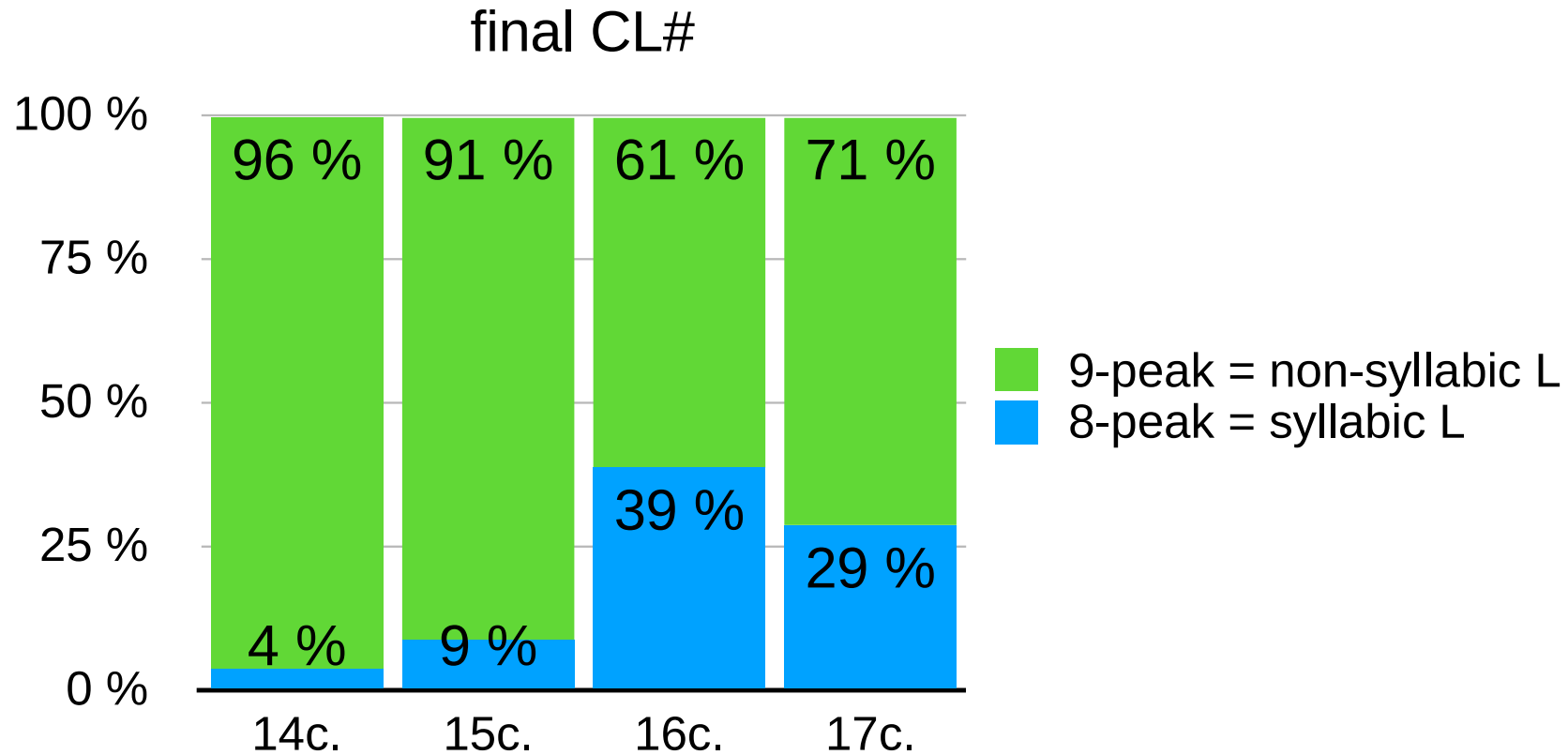

L-vrcholy ve verších s 9 vrcholy

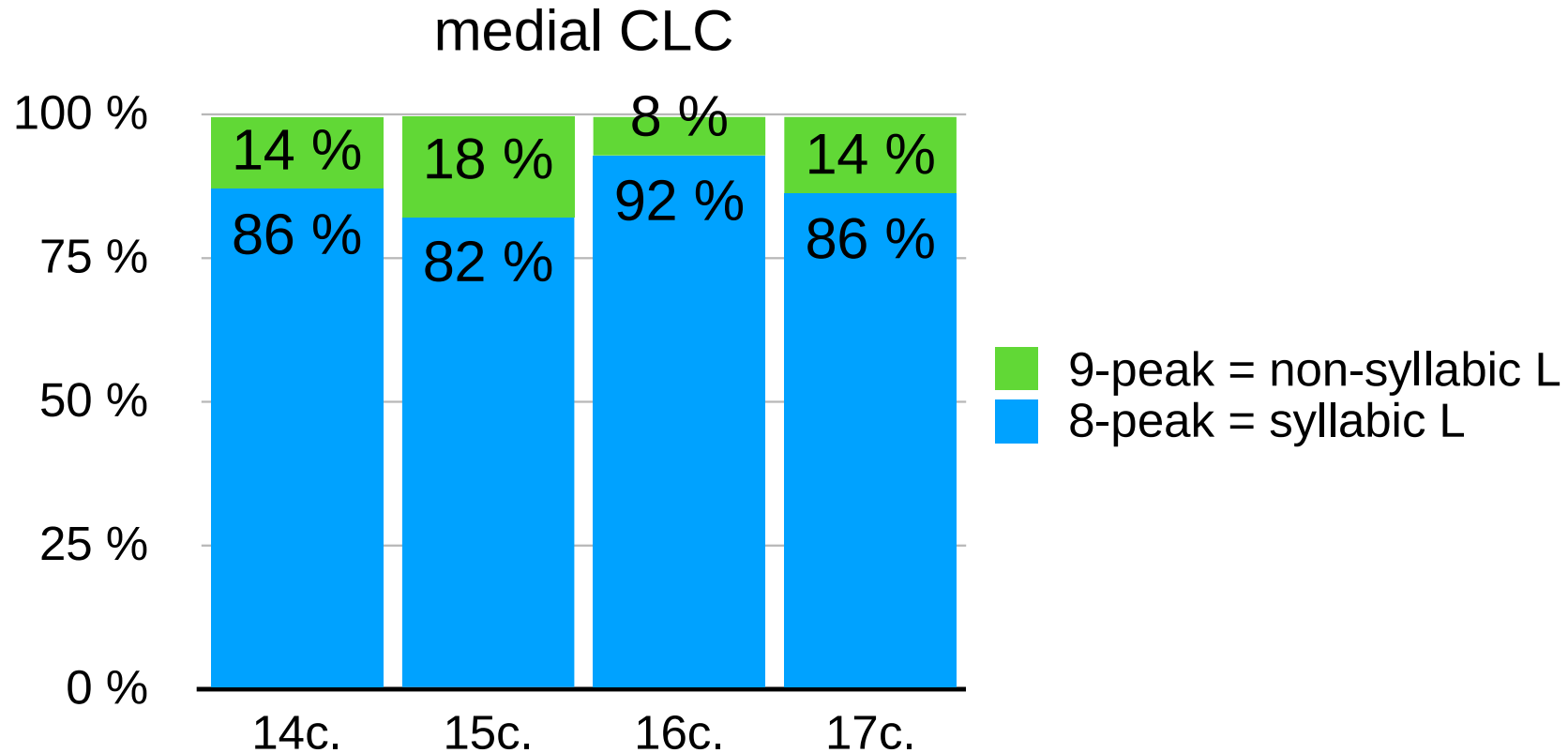
L-vrcholy převažují v 9-vrcholových verších

Finální pozice(*bratr*)

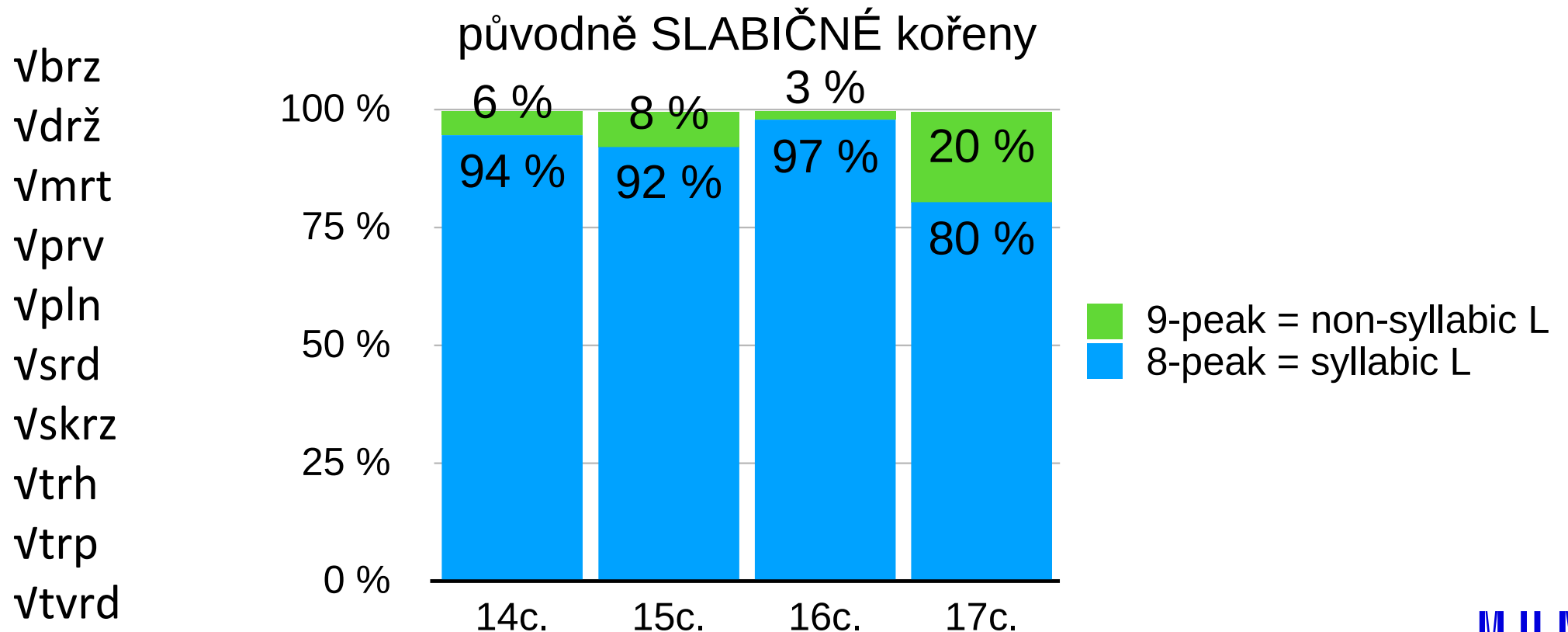

Mediální pozice (*slza, hrdý*)

Etymologické CL_oC (< C{b/ɸ}LC)

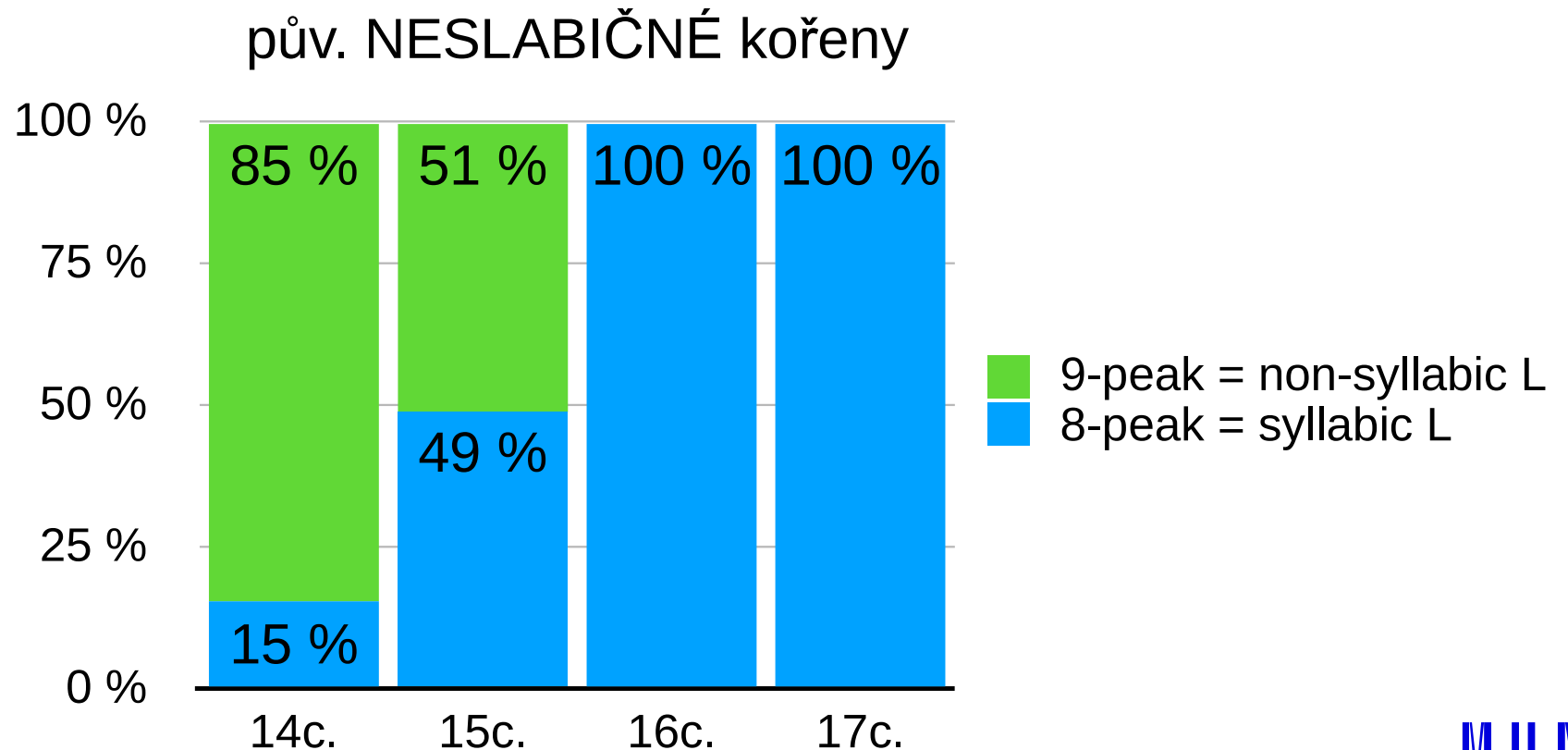
— 10 nejfrekventovanějších kořenů

Etymologické CLC (< CL{b/ɸ}C)

— 10 nejfrekventovanějších kořenů

vblsk
vbrň
vhlt
vjablk
vkrst
vkrv
vslz
vtrv
v?patr
v?przn

Chronologie

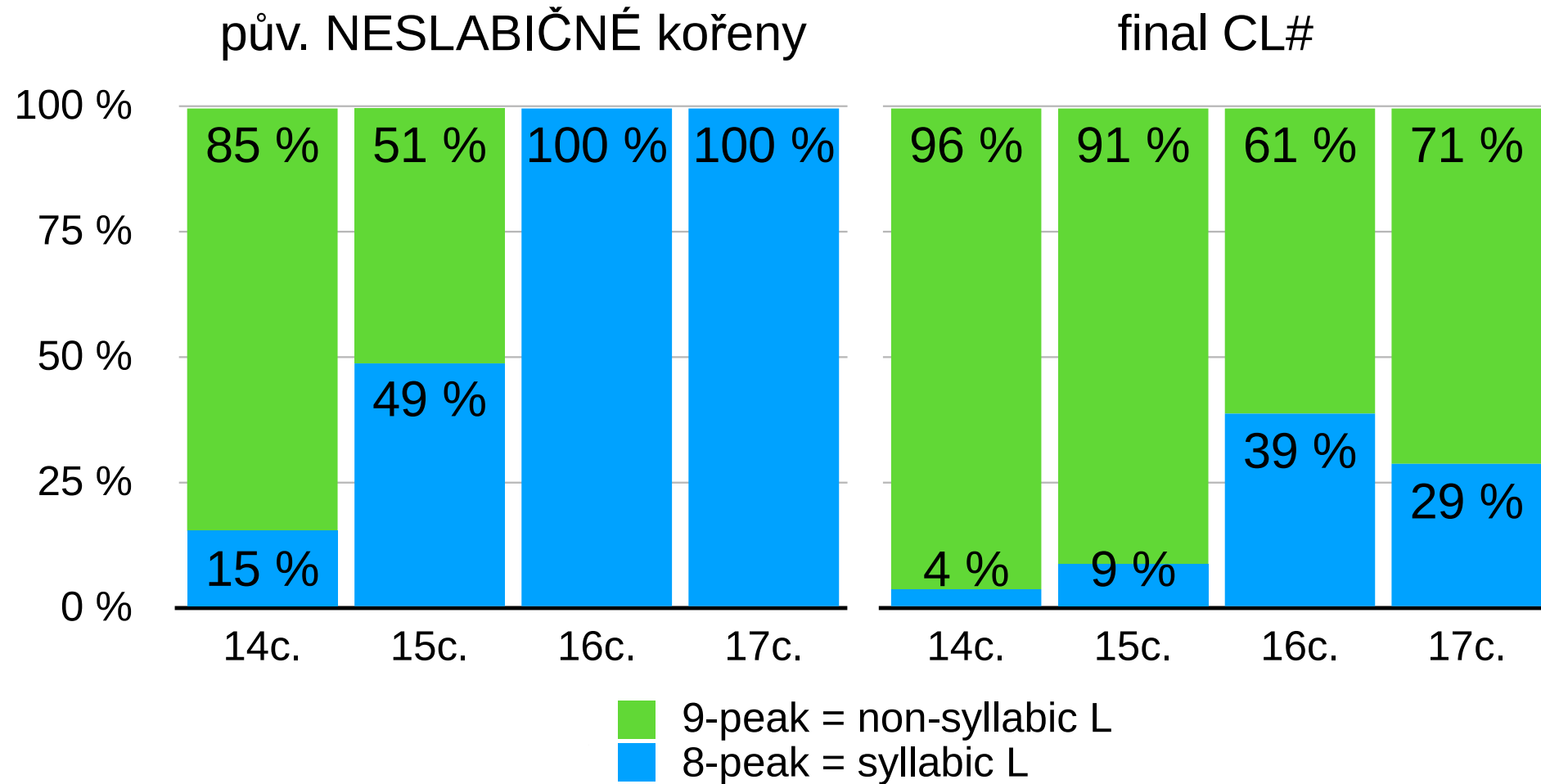
LAMPRECHT ET AL. (1986:77–78)

Likvida je na druhém místě ve slově: *krve, trvati* [...]. Staročeské verše jednak dosvědčují výslovnost o slabiku kratší (proti výslovnosti dnešní), jednak ukazují přechod v plné slabiky.

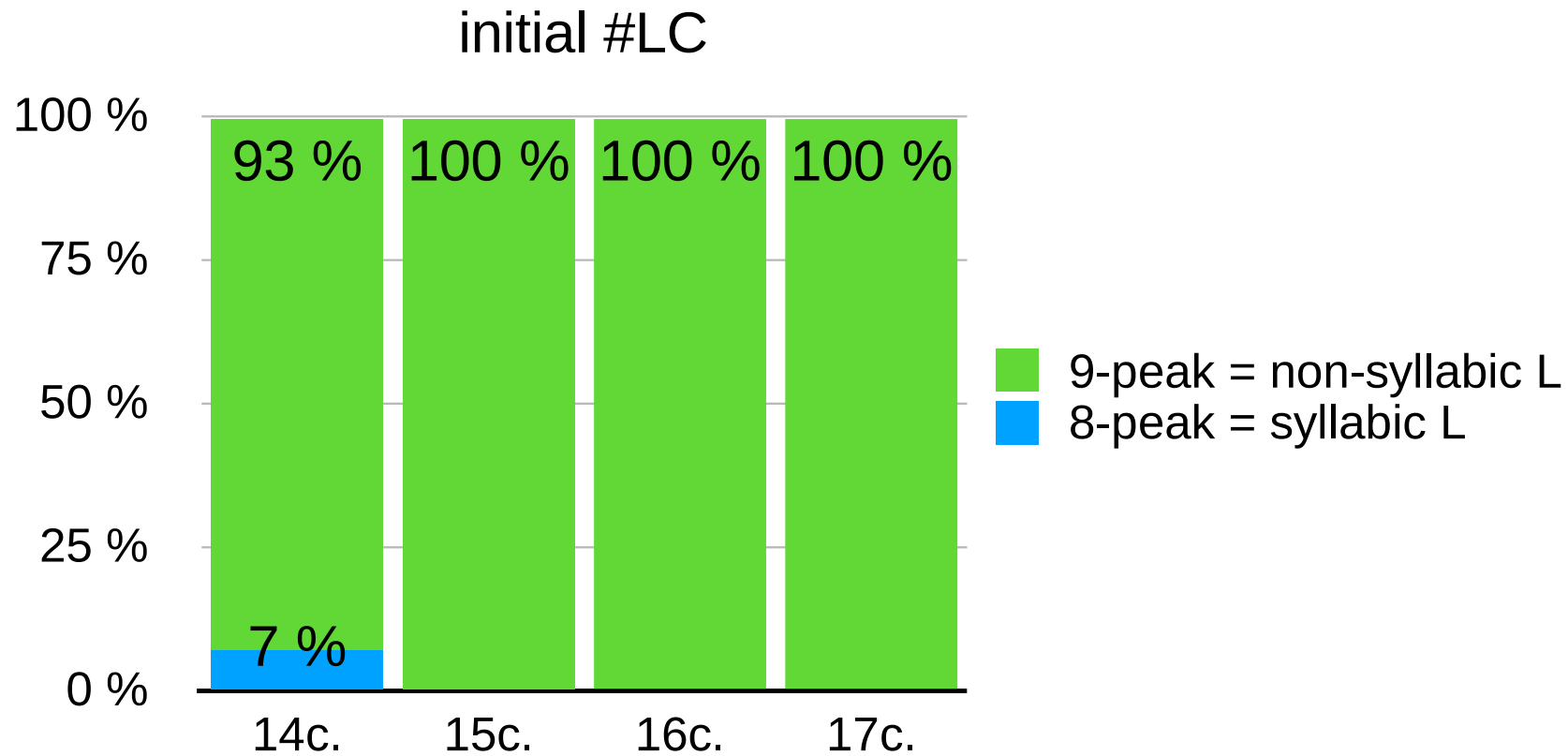
Likvida je uvnitř slova: *sedlka, jablko* [...]. Tento typ pobočných slabik se ve XIV. století ještě většinou zachovává.

Likvida je na konci slova: *bratr, vietr* [...] Tento typ ve staré češtině (XIV. století) ustupuje.

2 fáze sylabifikace

Iniciální pozice (*rty*)

Struktura

- neslabičné likvidy ve staré češtině
- způsoby jejich identifikace v poezii
- zkoumané veršované skladby
- analýza
- závěr

Shrnutí

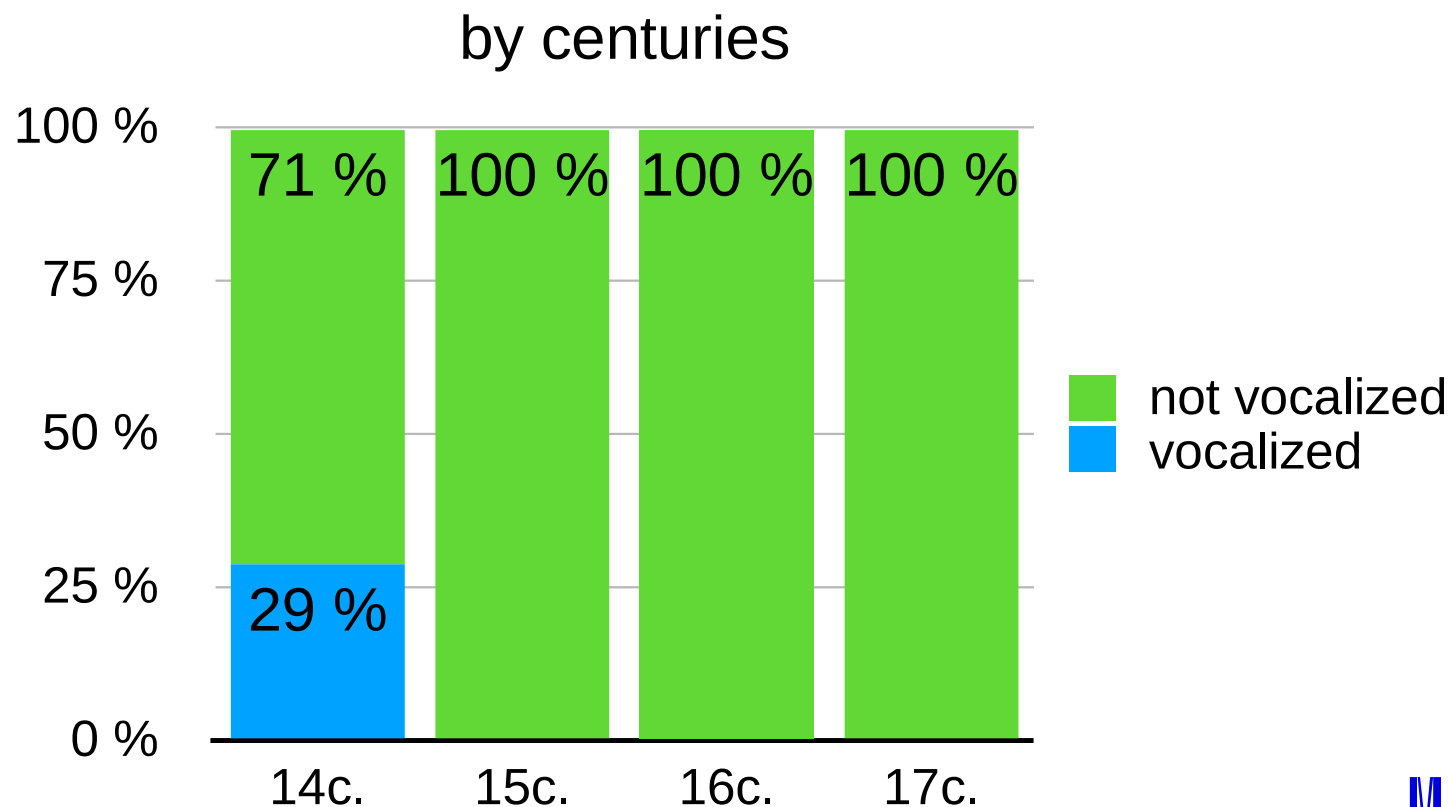
- prozkoumali jsme více než 24 tis. osmislabičných veršů z období od 14. do 17. stol.
- parser identifikoval likvidy, které jsou potenciálně slabičné
- podle jejich přínosu k osmislabičnému verši jsme měřili jejich potenciální slabičnost

Závěr

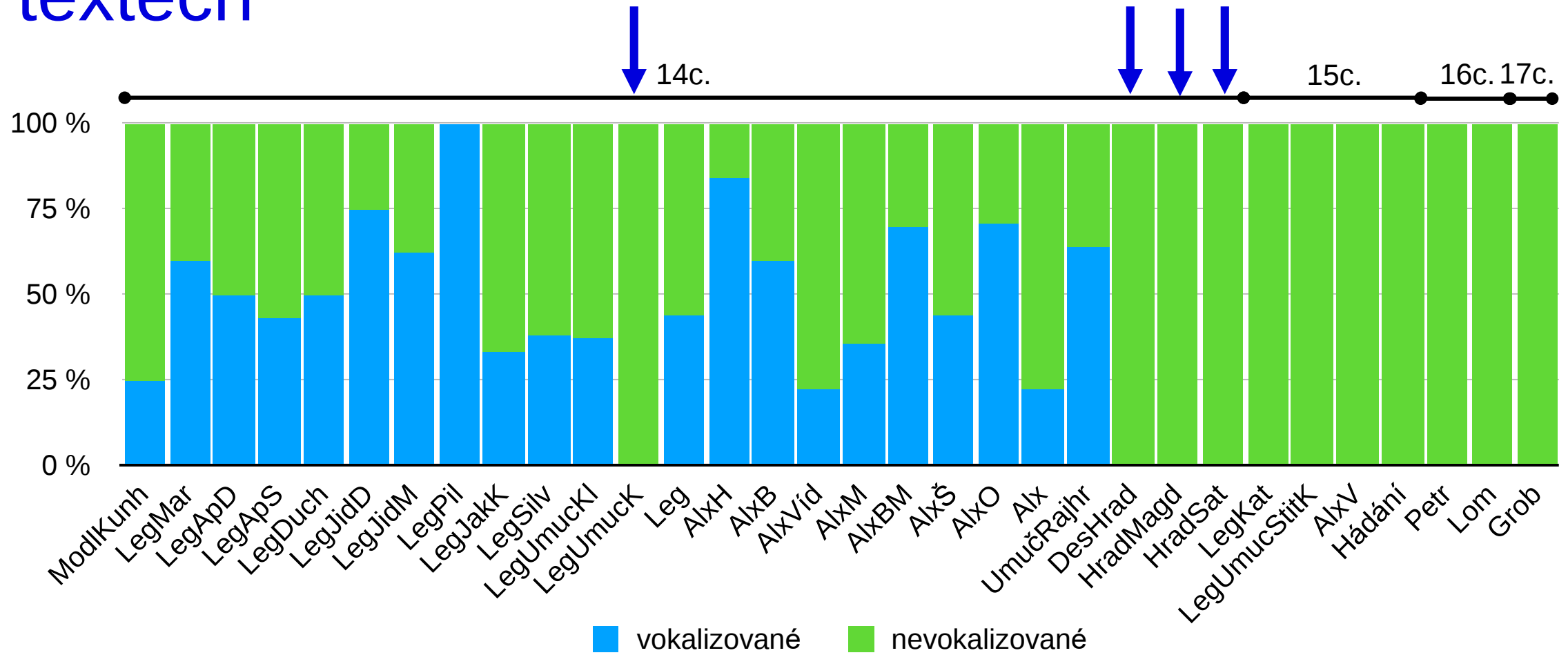
- ve 14. stol. se zachovává neslabičnost původně neslabičných likvid
- postupně narůstá slabičnost, nicméně v závislosti na kontextu s různou rychlostí, a to ve dvou krocích
  1. $CLC > CL_{\sigma}C$ (jednoslabičné *slza* > dvojslabičné *sl.za*)
  2. $CL\# > CL_{\sigma}\#$ (jednoslabičné *mysl* > dvojslabičné *my.sl*)

Kontext

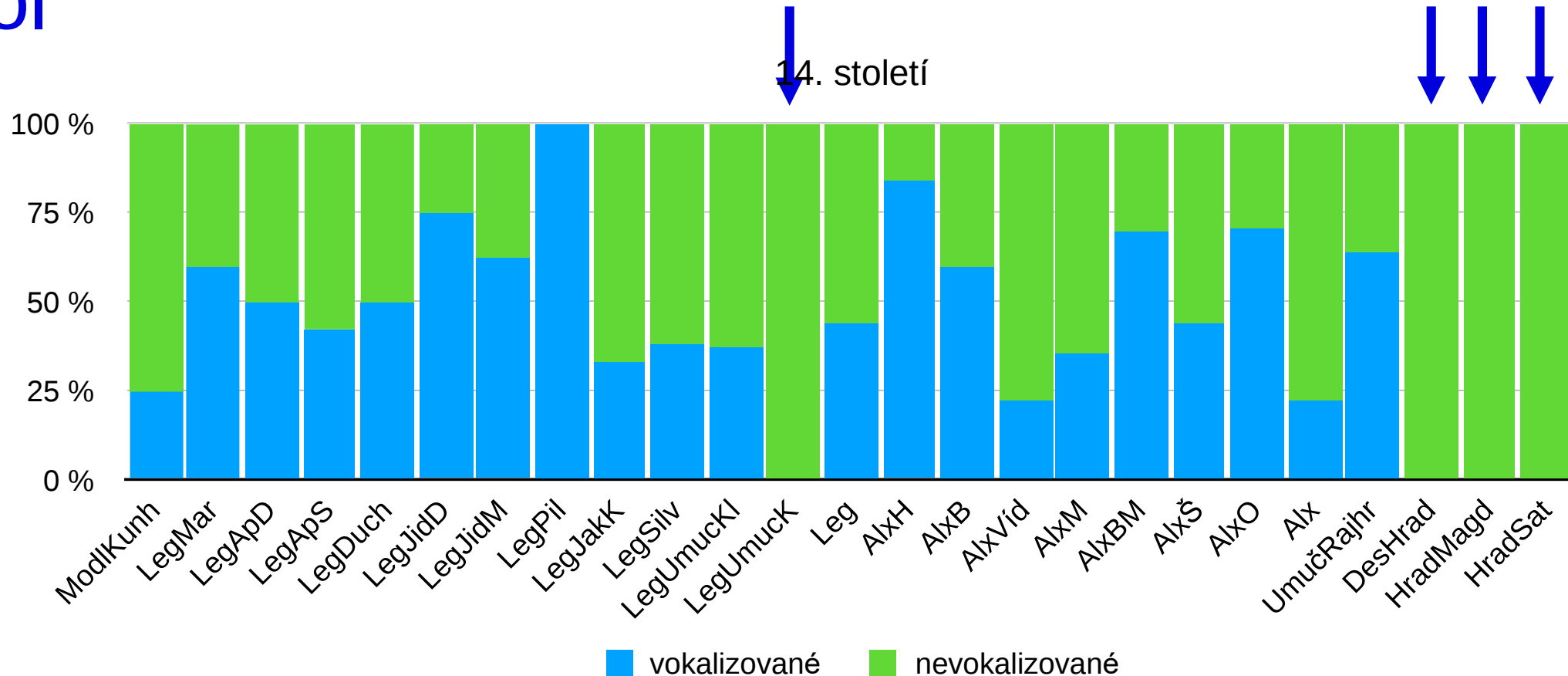
- s uvedeným vývojem koresponduje zánik vokalizovaných forem typu *smirt* > *smrt*,
ve kirvi > *v krvi*

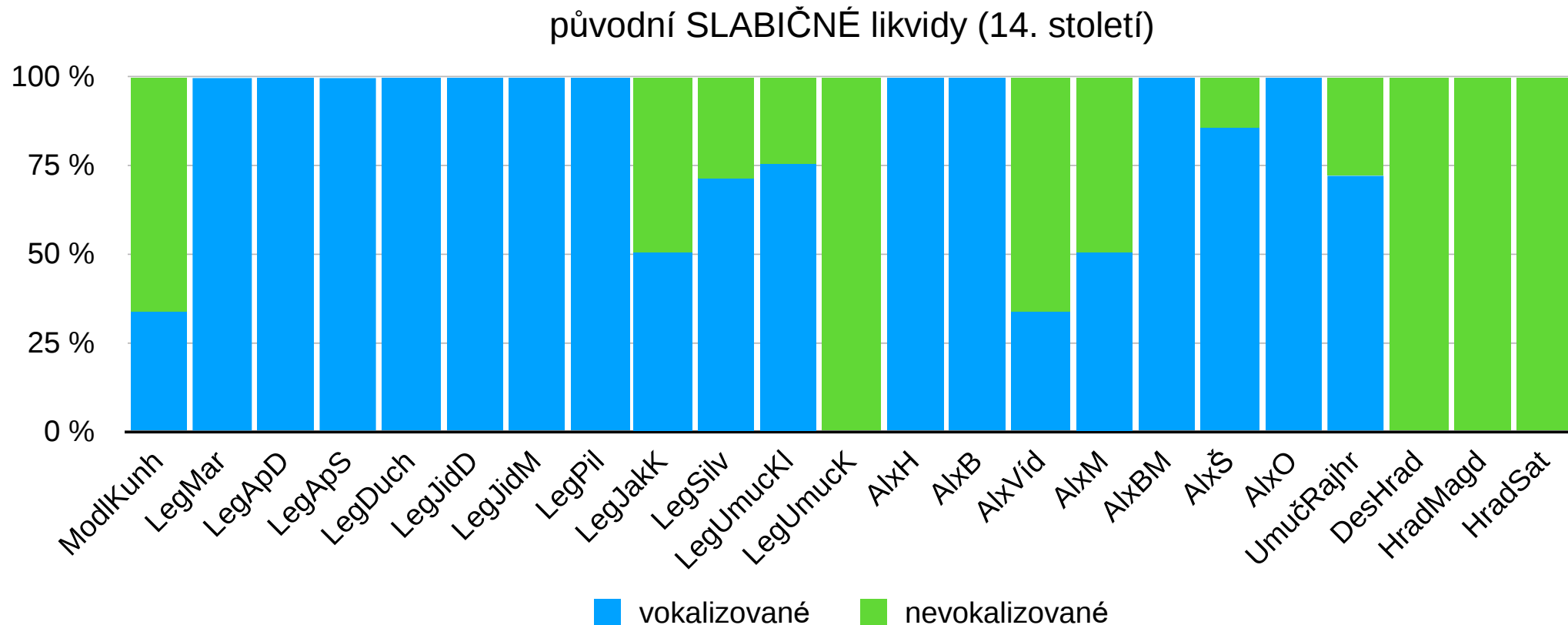
(Ne)slabičné likvidy s vokálem v jednotlivých textech

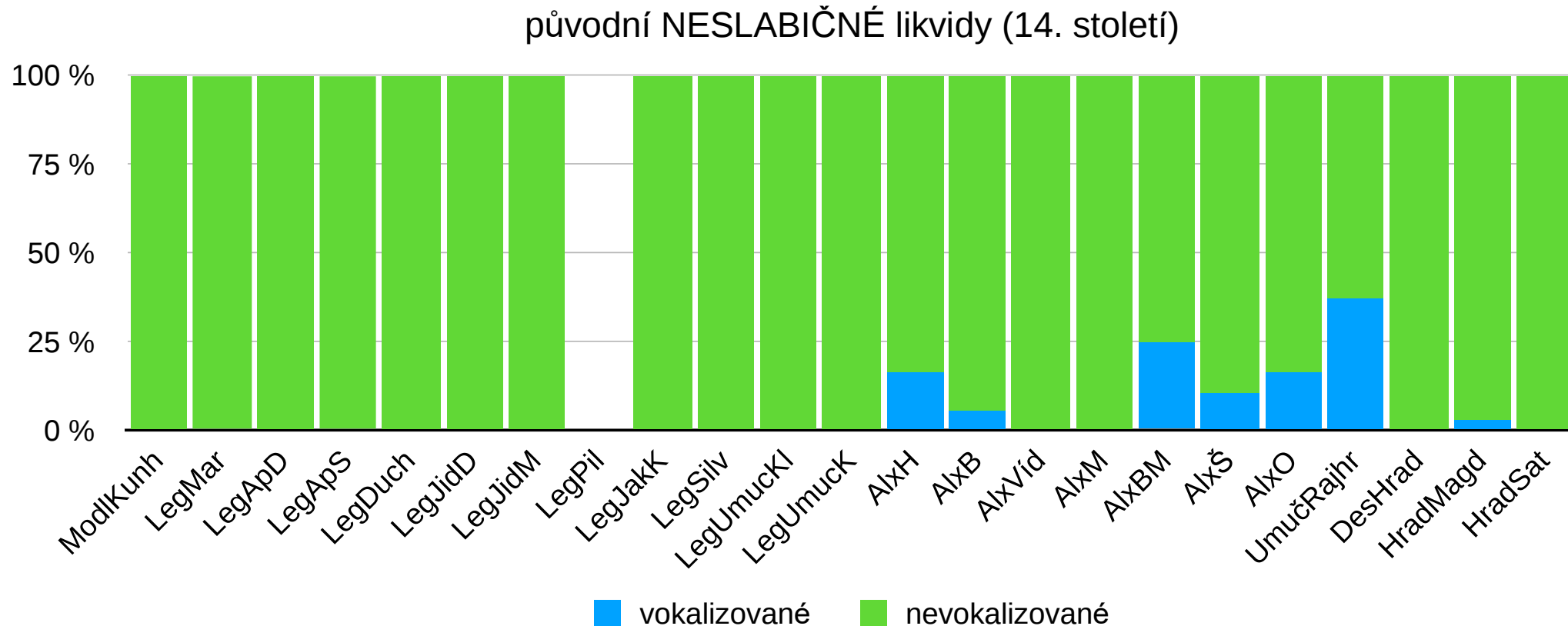
(Ne)slabičné likvidy s vokálem v textech 14. stol

Vokalizované slabičné likvidy ve 14. stol.

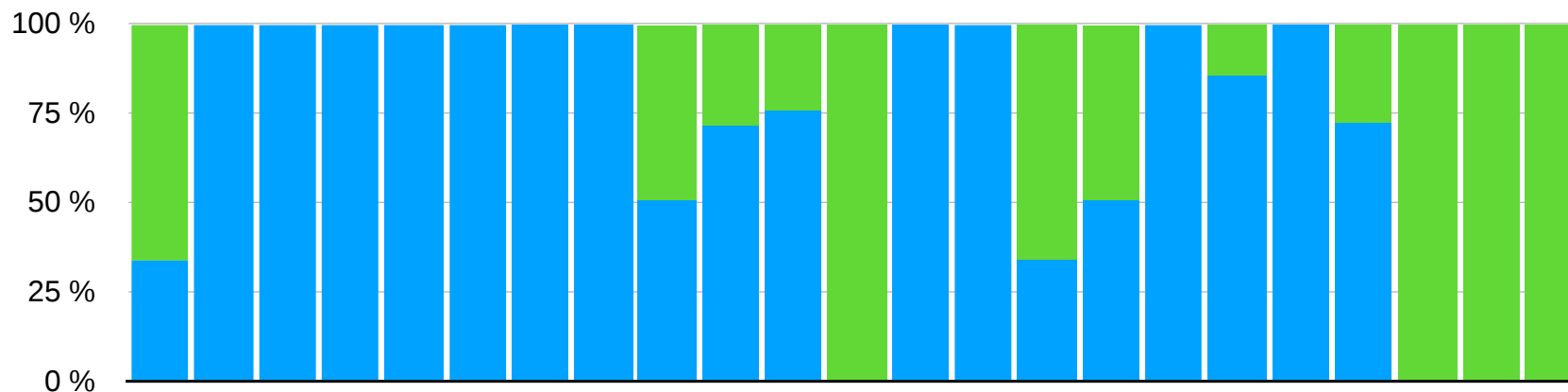

Vokalizované neslabičné likvidy ve 14. stol.

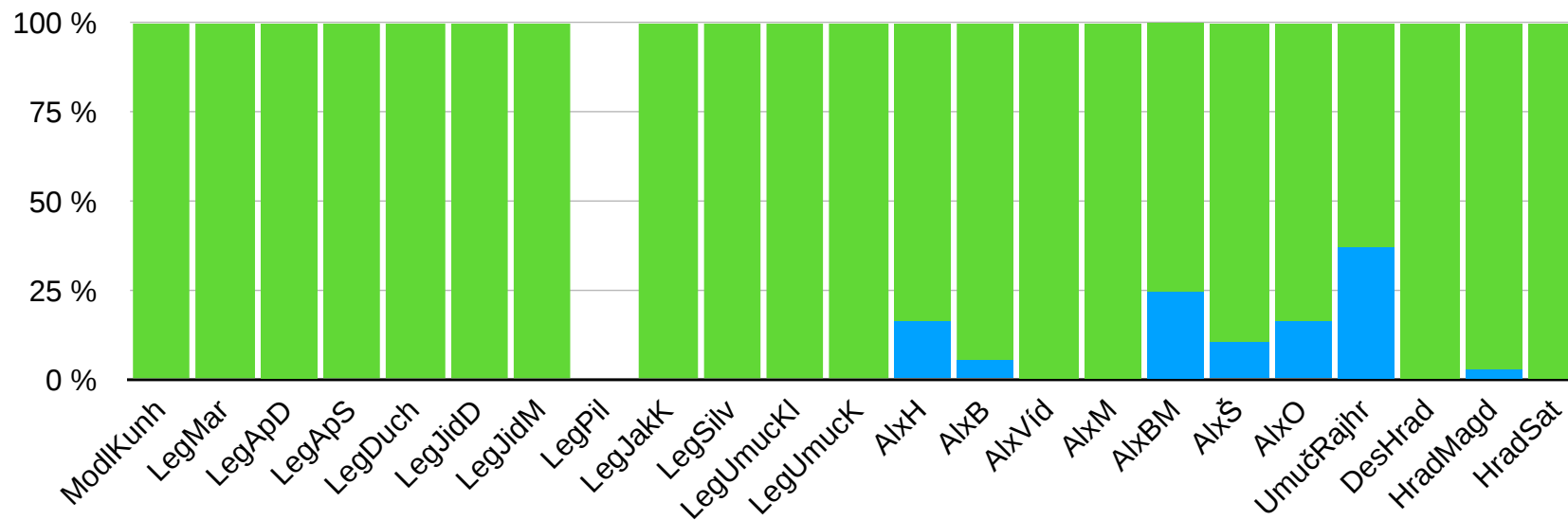

Vokalizované (ne)slabičné likvidy ve 14. stol.

původní SLABIČNÉ likvidy (14. století)

původní NESLABIČNÉ likvidy (14. století)

■ vokalizované ■ nevokalizované

Veršované texty spolehlivý zdroj datace?

— TRÁVNÍČEK (1935:112)

V staročes. památkách asi od sklonku stol. 15. shledáváme zhruba tytéž poměry jako v novém spis. jazyce, **ale** památky starší, ze stol. 12. až 14., mají stav značně odchylný, zejména pak se píše hojně **r l + vokál** tam, kde je v jazyce novém **ř ě**; tato grafika znamená **r l** souhláskové + průvodný vokál.

— u neslabičných likvid je vokalický grafém doložen v nejstarší době, včetně tzv. kenaanských glos (BLÁHA ET AL. 2015:253):

V kenaanských glosách nacházíme doklady jak staršího typu sonant (*vl̥na* ve slově *bavlna* [...]), tak mladšího typu (srov. psl. * *bl̥cha*). **Sonanty staršího i mladšího typu se v kenaanských glosách zapisují vždy s průvodním vokálem (pokud není sonanta na konci slova)...**

— BLÁHA ET AL. (2015:253)

Rozdíly ve výslovnosti obou typů sonant se ve staré češtině vysokého stylu, například v poezii zachovávaly až do konce 14. stol., např. slova *krve*, *bratr*, *vedl* s novější, neslabičnou sonantou se ve staročeských pravidelných verších vyslovovala zprvu jednoslabičně.

Analyzované texty

Prameny se zkratkami citované podle Svobodová & Šimek (eds. 2022)

- Alx — Staročeské zlomky Alexandreidy (-Víd, -M, -Š, -S, -H, -B, -BM, -O): Vážný, V. (ed.). 1963. *Alexandreida*. In: *Památky staré literatury české*. Praha: Nakladatelství ČSAV. Podle Vážný (ed. 1963).
- DesHrad: Patera, A. (ed.). 1881. *Hradecký rukopis*. Praha: Matice česká, s. 265–357. Podle Černá (ed. 2024).
- HradMagd: Patera, A. (ed.). 1881. *Hradecký rukopis*. Praha: Matice česká, s. 76–145. Podle Černá (ed. 2024).
- HradSat: Hrabák, J. (ed.). 1962. *Staročeské satiry*. Praha: Nakladatelství ČSAV, s. 91–107. Podle Černá (ed. 2024).
- Leg — Staročeské legendy kromě LegKat (-ApD, -ApŠ, -Duch, -JidD, -JidM, -Pil, -JakK, -Silv, -UmučKI, -UmučK, -UmučŠtítK): Cejnar, J. (ed.). 1964. *Nejstarší české veršované legendy*. Praha: Nakladatelství ČSAV. Podle Cejnar (ed. 1964).
- LegKat: Vážný, V. (ed.). 1959. Život svaté Kateřiny. In: Škarka, A. et al. *Dvě legendy z doby Karlovy*. Praha: Nakladatelství ČSAV, s. 119–219.
- ModlKunh(A—C): Janosik-Bielski, M. (ed.). *Modlitba Kunhutina*. Praha: Národní knihovna České republiky, sign. VII G 17 d, 146v–151v.
- Flajšhans, V. 1882. Staročeská píseň o božím těle ze XIII. století, *Časopis Musea Království českého* 56 (1), s. 103–122.
- Svobodová, A. & Voleková, K. (eds.). 2023. *Kunhutina modlitba*. Praha: Národní knihovna České republiky, sign. VII G 17d, ff. 146v–151v.
- UmučRajhr: Žampachová, K. (ed.). 2021. *Umučení rajhradské – edice a jazykový rozbor*. Bakalářská diplomová práce. Praha: FF UK.

Prameny s nekanonickými zkratkami

- Grob: Kolár, J. (ed.). 1959. *Frantové a grobiáni: z mravokárných satir 16. věku v Čechách*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Had: Daňhelka, J. (ed.). 1952. *Husitské skladby Budyšínského rukopisu*. Praha: Orbis.
- Lom: Heřmanská, K. (ed.). 2016. *Instrukcí aneb Krátké naučení hospodáři mladému Šimona Lomnického z Budče (edice a literárně historický rozbor)*. Magisterská diplomová práce. Praha: FF UK.
- Petr: Kolár, J. (ed.). 1959. *Frantové a grobiáni: z mravokárných satir 16. věku v Čechách*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Písně duchovní a evanjelické*. 1618. Kralice: Bratrská tiskárna.

Sekundární literatura

Bláha, o. et al. (2015). *Kenaanské glosy ve středověkých hebrejských rukopisech s vazbou na české země*. Praha: Academia.

Cejnar, J. (ed.). 1964. *Nejstarší české veršované legendy*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

Charette, Monik. 1990. Licence to govern. *Phonology* 7. 233–253.

Clements, N. S. 1990. The role of the sonority cycle in core syllabification. In: Kingston, J. & Beckman, M. (eds.): *Papers in laboratory phonology 1: between the grammar and physics of speech*. Cambridge: Cambridge University Press. 283–333.

Côté, M. H. 2011. Final consonants. In: van Oostendorp et al. (eds.): *The Blackwell Companion to Phonology. Vol. II: Suprasegmental and prosodic phonology*. Oxford: Wiley-Blackwell. 848–872.

Czaplicki, B. 2007. Syllable structure of Ukrainian. *Poznań Studies in Contemporary Linguistics* 43(2). 23–41.

Czekman, W. & Smułkowa, E. 1988. *Fonetyka i fonologia języka białoruskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Černá, A. (ed.). *Skladby hradeckého rukopisu* [online]. 24. 2. 2024. <<https://vokabular.ujc.cas.cz/texty.aspx?id=STB>>

Flajšhans, V. 1882. Staročeská píseň o božím těle ze XIII. století, *Časopis Musea Království českého* 56 (1). 103–122.

Gebauer, J. [1894] 1963. *Historická mluvnice jazyka českého I. Hláskosloví*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

Greenberg, J. 1978. Some Generalizations Concerning Initial and Final Consonant Clusters. In: Greenberg, J. (ed.), *Universals of Human Language. Volume 2: Phonology*. Stanford: Stanford University Press. 243–279.

Harris, J. 1997. Licensing Inheritance: an integrated theory of neutralisation. *Phonology* 14. 315–370.

Havránek, B. & Hrabák, J. (eds.). 1957. *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

Jakobson, R. 1932. Verš staročeský. In: *Československá vlastivěda 3 – Jazyk*. Praha: Sfinx. 429–459.

Jireček, J. 1861. *Anthologie z novočeské literatury*. Praha: F. Tempsky.

Kaye, Jonathan. 1990. 'Coda' licensing. *Phonology* 7. 301–330.

Komárek, M. 1962. *Historická mluvnice česká. I, Hláskosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Komárek, M. 1982. *Nástin fonologického vývoje českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Lamprecht, A., Šlosar, D. & Bauer, J. 1986. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN.

Neslabičné likvidy

Sekundární literatura

- Lowenstamm, J. 1996. CV as the only syllable type. In: Durand, J. & Laks, B. (eds.), *Current Trends in Phonology*. Manchester: Salford. 419–441.
- Parker, S. 2011. Sonority. In: Oostendorp, M. et al. (eds.): *The Blackwell Companion to Phonology. Vol. II: Suprasegmental and Prosodic Phonology*. Oxford: Blackwell, 160–1184.
- Passino, D. 2020. Positional factors in syllabification. *Acta Linguistica Academica* 67(1). 91–108.
- Rubach, J. & Booij, G. 1990. Edge of Constituent Effects in Polish. *Natural Language and Linguistic Theory* 8. 427–463.
- Rubach, J. & Booij, G. 1992. Resolutions of extrasyllabicity in Slovak. *Linguistics* 30. 699–729.
- Rice, K. 2007. Markedness in phonology. In: De Lacy, Paul (ed.): *The Cambridge Handbook of Phonology*. Cambridge: CUP. 79–98.
- Sawicka, I. 2023. *Studies in Balkan phonetics*. Warsaw: Polish Academy of Sciences.
- Scheer, T. & Ziková, M. 2010. The Coda Mirror v2. *Acta Linguistica Hungarica* 57(4). 411–431.
- Scheer, T. & Ziková, M. 2017. Branching onsets in Old Czech. In: Mueller-Reichau, O. & Guhl, M. (eds.): *Aspects of Slavic linguistics: formal grammar, lexicon and communication*. Berlin: De Gruyter. 285–309.
- Selkirk, E. 1984. On the Major Class Features and Syllable Theory. In: Aronoff, M. & Oehrle, R. (eds.): *Language Sound Structure*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 107–136.
- Svobodová, A. & Šimek (eds.). 2022. *Elektronický slovník staré češtiny: Soupis pramenů a zkratk*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka.
- Trávníček, F. 1935. *Historická mluvnice československá: hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Melantrich.
- Ulfsbjorninn, S. 2017. Markedness and Formalising Phonological Representations. In: Sammuels, B. (ed.): *Beyond Markedness in Formal Phonology*. Amsterdam: John Benjamins. 153–190.
- Vážný, V. (ed.). 1963. *Alexandreida*. In: *Památky staré literatury české*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Ziková, M., Březina, M., Čech, R. & Kosek, P. 2023. Syllabic Consonants in Historical Czech and How to Identify Them. *Jazykovedný časopis* 74(1). 391-400.
- Zec, D. 1995. Sonority Constraints on Syllable Structure. *Phonology* 12. 85–129.

Chronologie

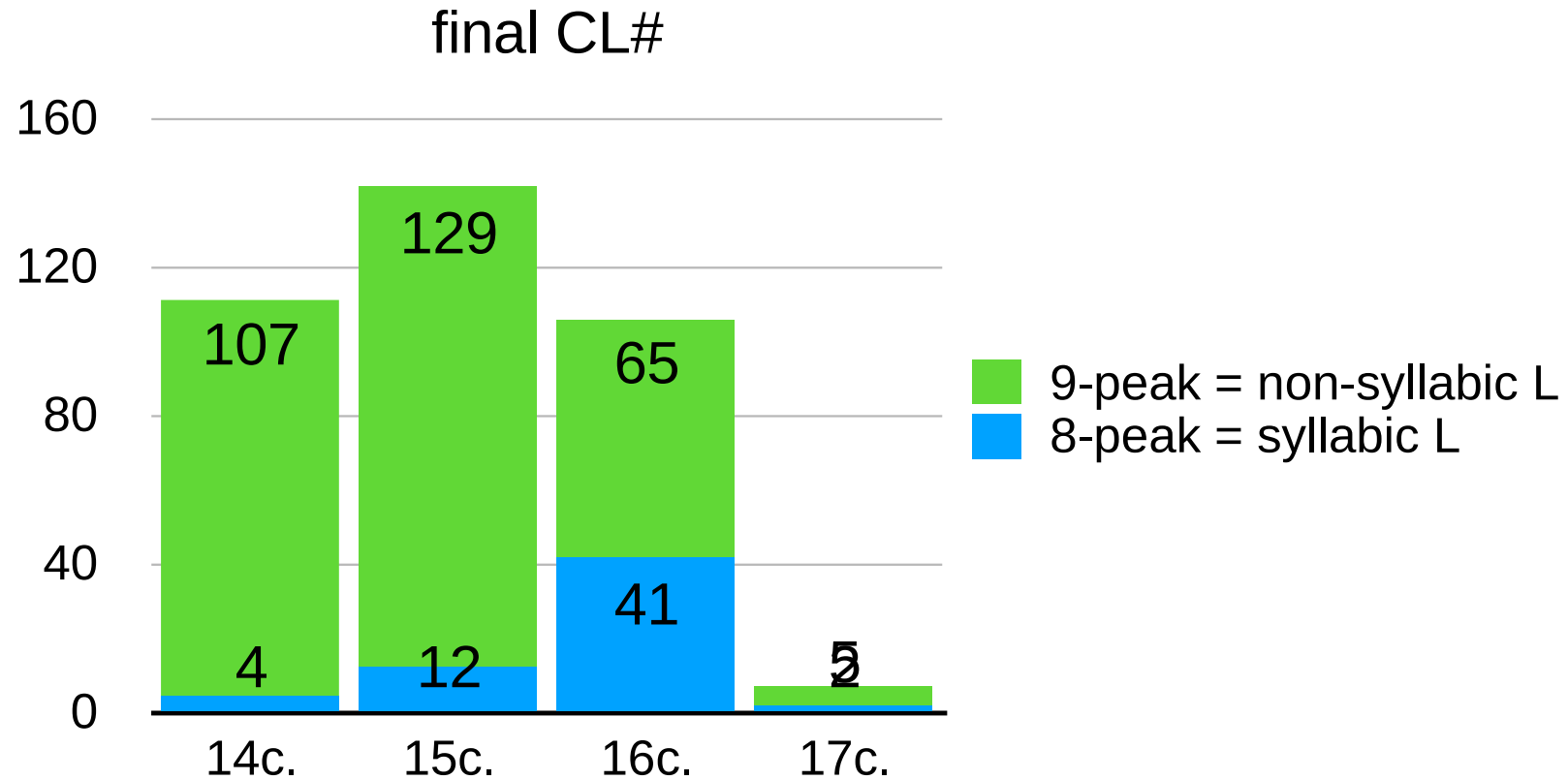
LAMPRECHT ET AL. (1986:77–78)

Likvida je na druhém místě ve slově: *krve, trvati* [...]. Staročeské verše jednak dosvědčují výslovnost o slabiku kratší (proti výslovnosti dnešní), jednak ukazují přechod v plné slabiky.

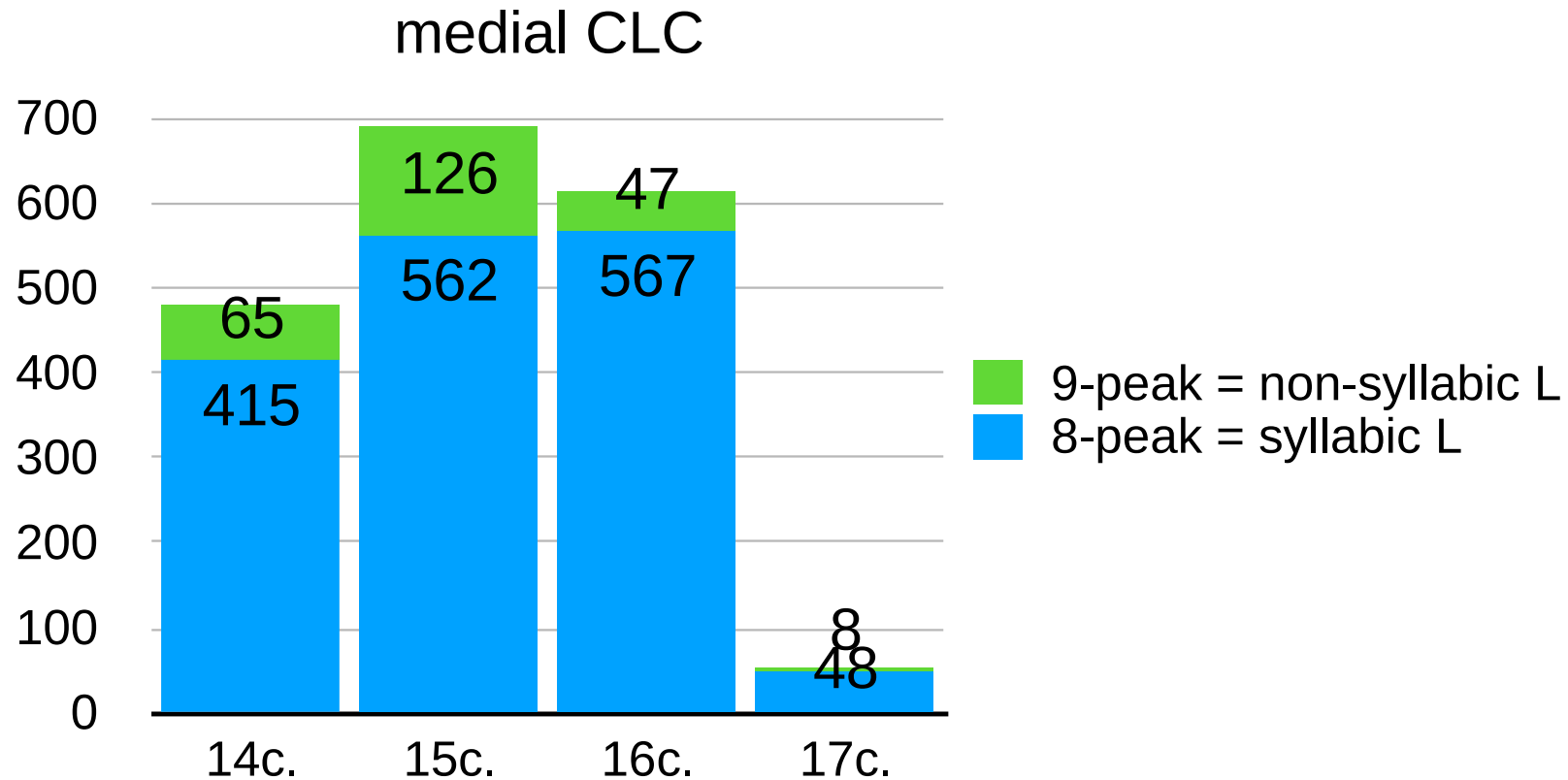
Likvida je uvnitř slova: *sedlka, jablko* [...]. Tento typ pobočných slabik se ve XIV. století ještě většinou zachovává.

Likvida je na konci slova: *bratr, vietr* [...] Tento typ ve staré češtině (XIV. století) ustupuje.

Finální pozice(*bratr*)

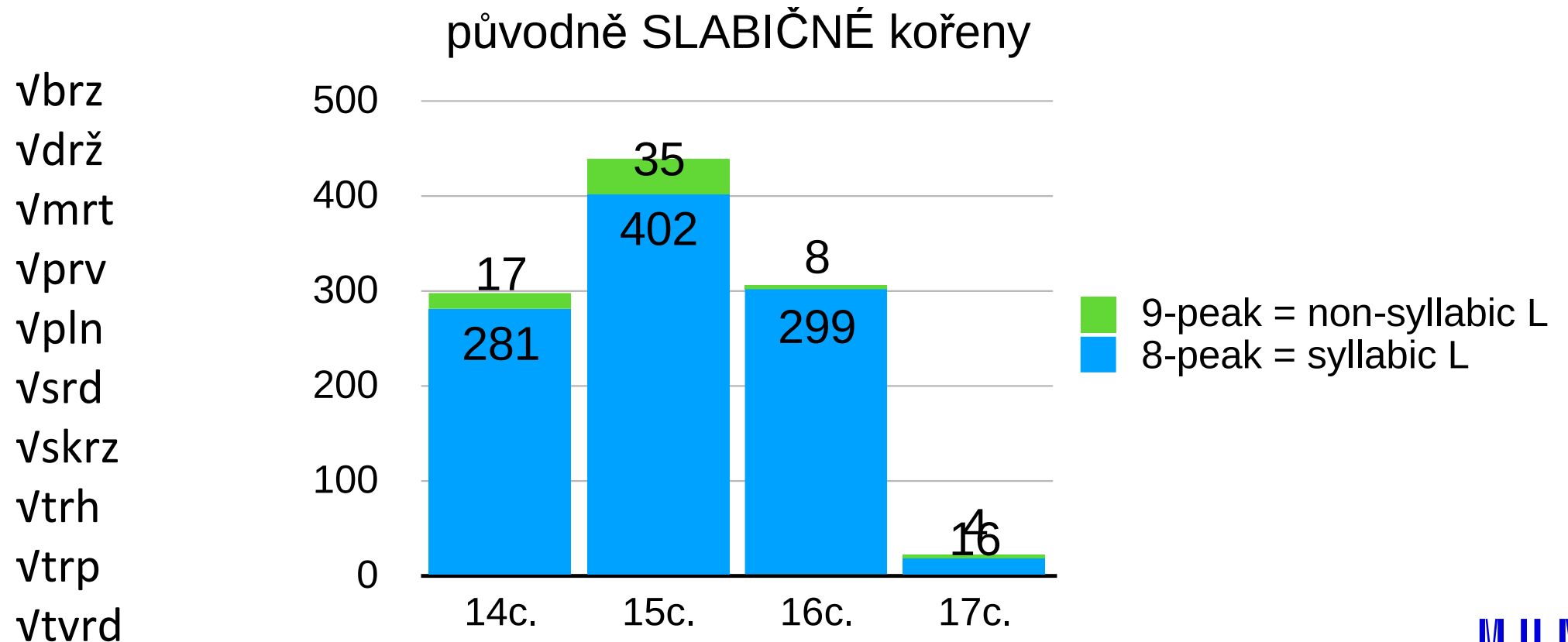

Mediální pozice (*slza, hrdý*)

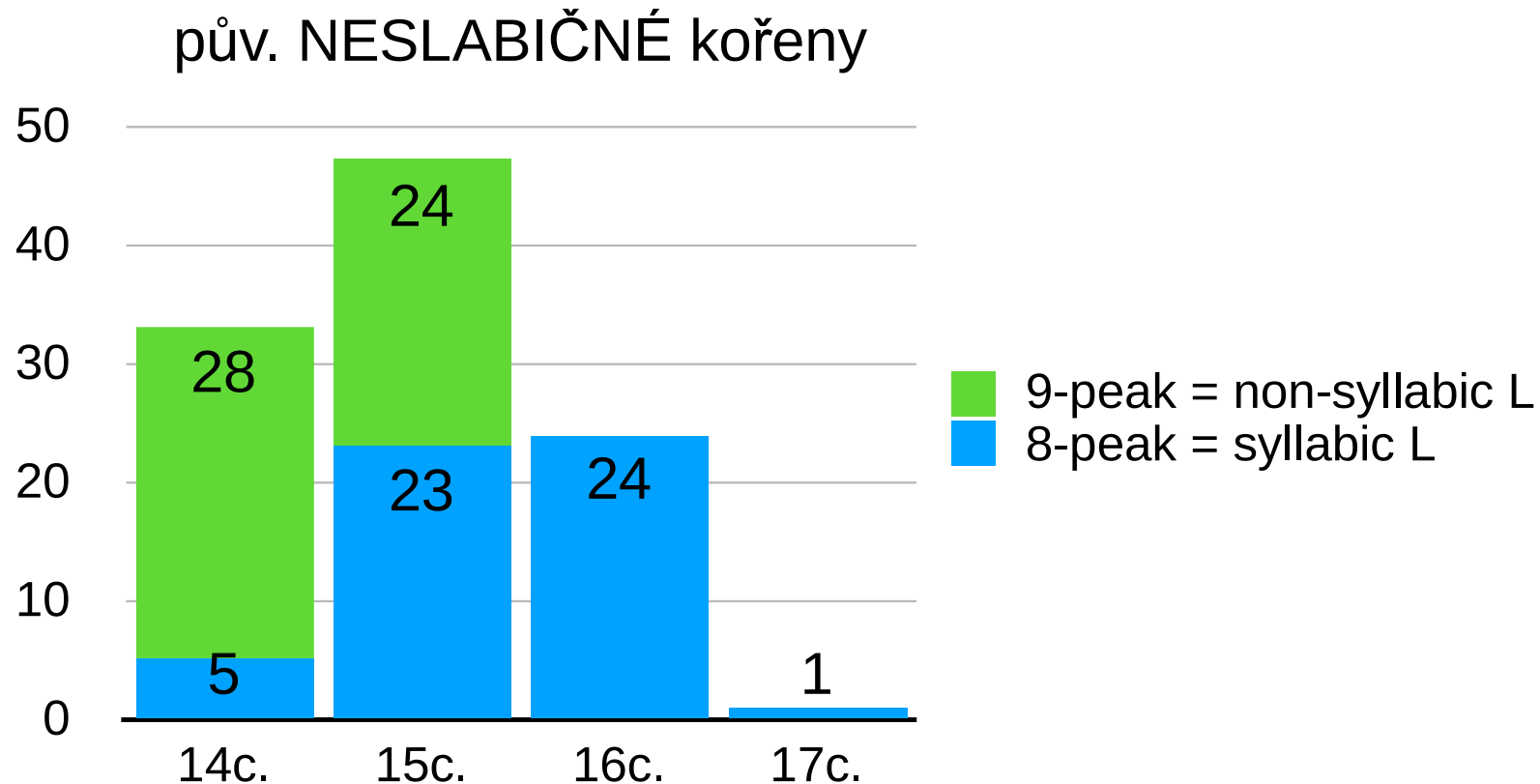
Etymologické CL_oC (< C{b/ɸ}LC)

— 10 nejfrekventovanějších kořenů

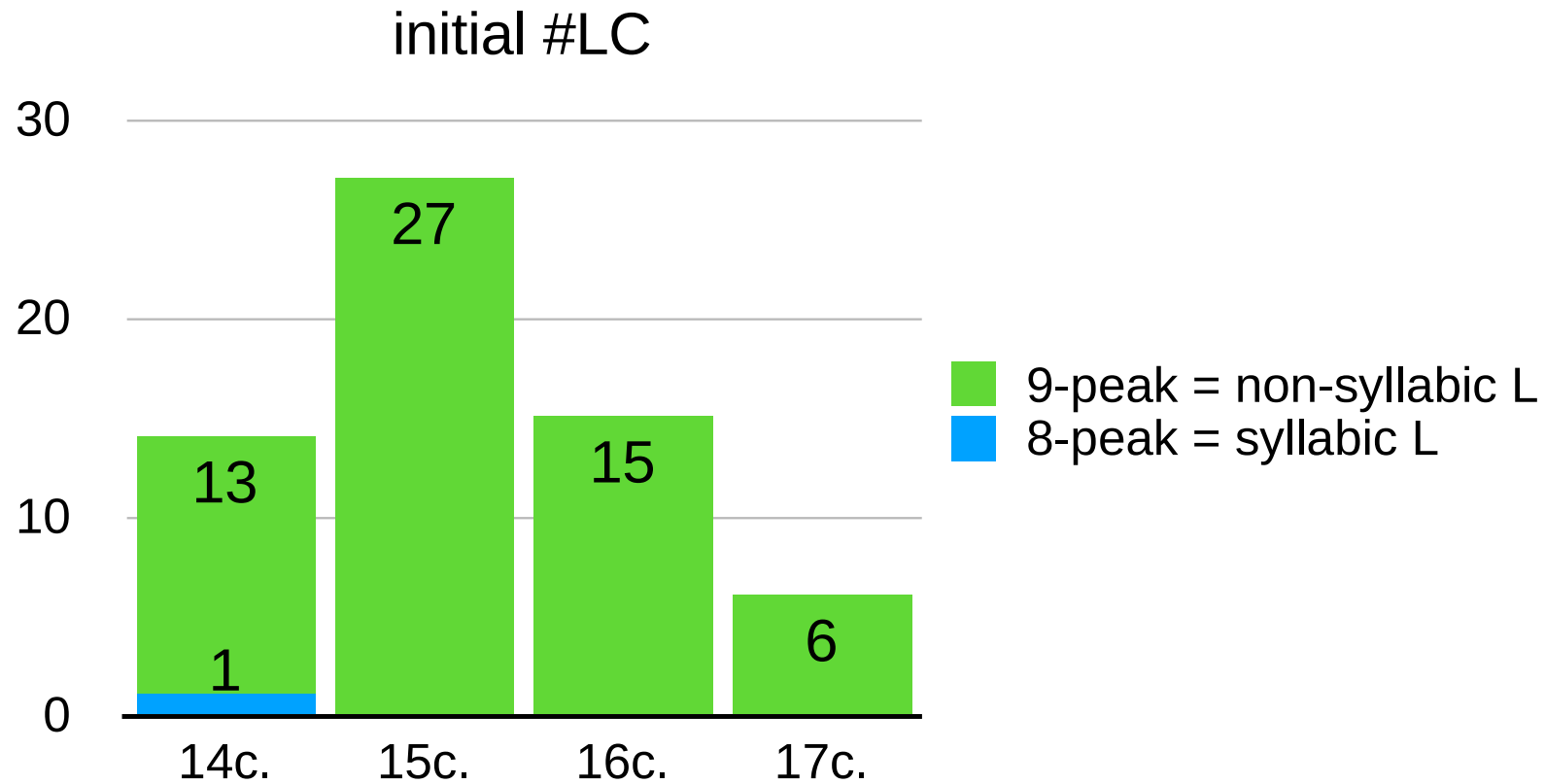

Etymologické CLC ($< CL\{b/\text{ɸ}\}C$)

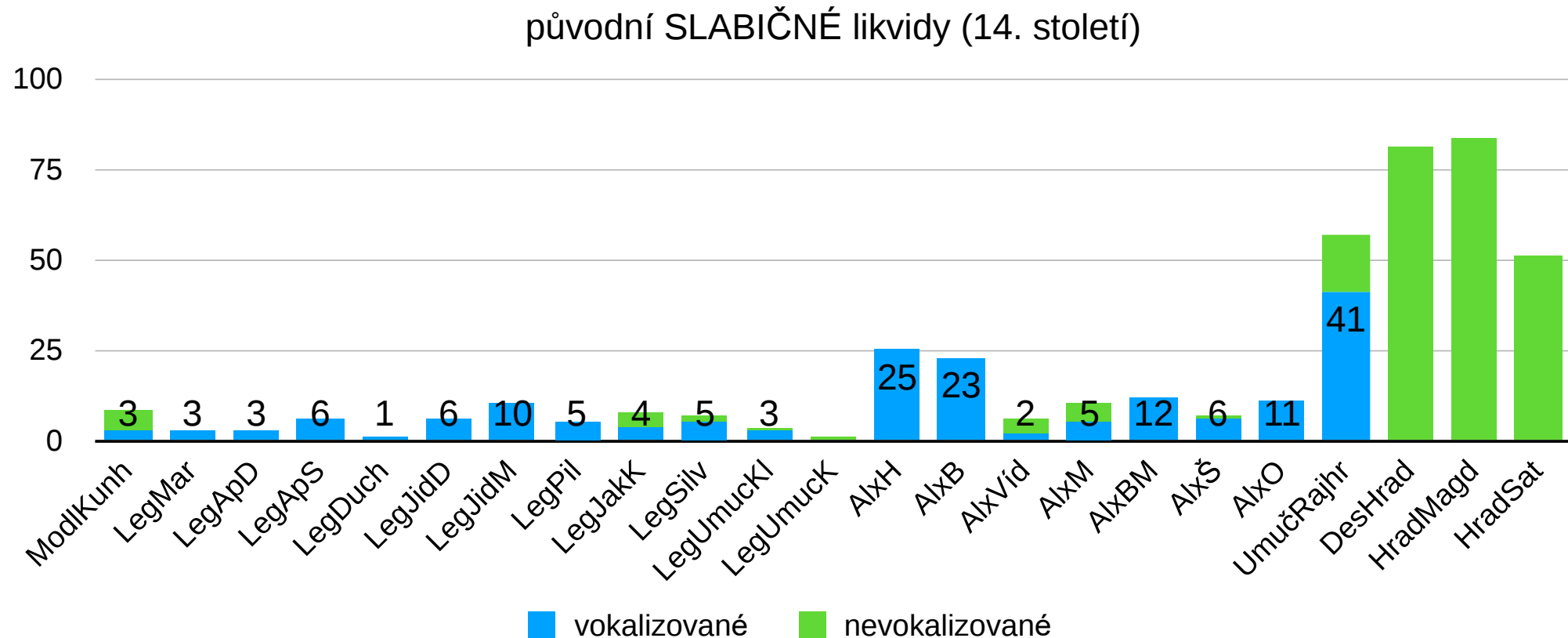
— 10 nejfrekventovanějších kořenů

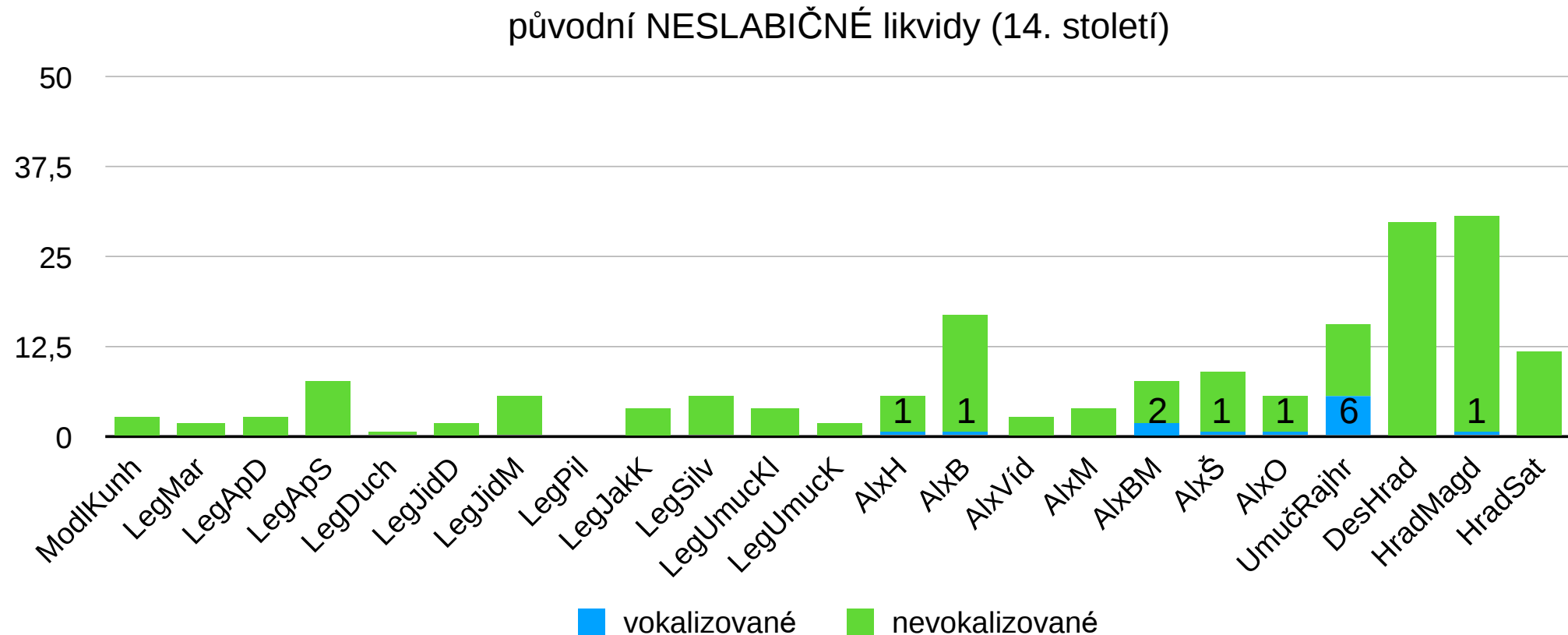
Iniciální pozice (*rty*)

Vokalizované slabičné likvidy ve 14. stol.

Vokalizované neslabičné likvidy ve 14. stol.

Vokální grafémy u neslabičných likvid v nejstarší době

- u neslabičných likvid je vokální grafém doložen v nejstarší době, včetně tzv.

kenaanských glos (BLÁHA ET AL. 2015:253):

V kenaanských glosách nacházíme doklady jak staršího typu sonant (*vl̥na* ve slově *bavlna* [...]), tak mladšího typu (srov. psl. **bl̥cha*). Sonanty staršího i mladšího typu se v kenaanských glosách zapisují vždy s průvodním vokálem (pokud není sonanta na konci slova)...

- TRÁVNÍČEK (1935:112)

V staročes. památkách asi od sklonku stol. 15. shledáváme zhruba tytéž poměry jako v novém spis. jazyce, ale památky starší, ze stol. 12. až 14., mají stav značně odchylný, zejména pak se píše hojně *r* / + vokál tam, kde je v jazyce novém *ř* /; tato grafika znamená *r* / souhláskové + průvodný vokál.

Vokální grafémy = skutečné vokály?

GEBAUER (1894:287–288), TRÁVNÍČEK (1935:111–115), KOMÁREK (1962:126–130), LAMPRECHT ET AL. (1986:76–77)

- svarabhaktický/průvodní/iracionální vokál, polohláska
- jen grafická uzance, která pomáhá odlišit slabičnou L od neslabičné L?

Argumenty pro fonémický status vokálního grafému

GEBAUER (1894:291–294)

1. doklady z dialektů nč. *trit, tlit / tirt, tilt* (*sryna, pryší, kyrk, syrþ*)
2. asibilované tvary *dřižěti = drzizieti* „tenere“ ŽWittb.
3. německé přejímky z češtiny (*Brünn = Brno* z kořenu *Brin-*, *Pilsen = Plzeň* z kořenu *Pilz-*)
4. paralely v jiných slovanských jazycích (staropolské *czirw, we kirwech*, strus. dialektální formy *grytanь, slyzy*)
5. opravy *r* v *ʳr* v rkp. Drk.; *czrt* 156^b, *fmrt* 161^a, *r* později opraveno v *ʳr*
6. grafika <yi> *ztyirpiety* AlxH. 6, 24, „kdyby písařům těchto příkladů *i* v *tirt* bylo neznělo, nebyli by je psali způsobem tak nákladným (literou zdvojenou *yi, ýí, ij*)“
7. psaní samého *i* a vynechávání *r, l*, např. *witranye* ŽKlem. 30, 14 (místo *vrtr-*)
8. rýmy *ir, il* s *i*, např. *hirdie: vidie: milofyrdie* KatBrn. 51 sl.
9. důsledné přesmyky <yrb> v <ybr> v adj. *srbský* v DalC.: *kněz fybrfky* 58

Vokální grafémy = fonémická hodnota?

Byla-li grafickou reprezentací fonému, jakou měla kvalitu?

- GEBAUER (1894:299): ani *i* ani *y*, „k oběma těmto druhům iracionální”
- TRÁVNÍČEK (1935:113): nejspíš redukované, velmi nízké *i*, bližší *y*, protože zvukově bylo toto redukované *i* bližší starému *y* než *i*
- KOMÁREK (1982:42f.): „Čeština zdělila z psl. výslovnost slabičných likvid s dosti výraznými průvodními vokály, které se v češtině patrně míst blížily vokálům *i*, /*y*/, *u*, *e*, avšak nebyly s nimi totožné.”